

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VI.

СІЧЕНЬ — 1955 — JANUARY

Ч. 60

**СЛАВЕН єси,
СЛАВЕН єси,
НАШ МИЛИЙ
БОЖЕ,
НА НЕБЕСИ!..**

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Веретенченко Олекса — Поезія	1
Зозуля Ол. — Я повернусь!	2
Русальський Вол. — Містерія з кінцем	2
А в підї, пілі — щедрівка	3
Любченко А. — Щоденник	6
Гаран Євген — Легенди старої Австралії	7
Скорупський В. — Поезія	8
Павловський В. — Василь Кричевський	9
Чорнобицька Г. — Перефчуття	12
Ой, сін Христос та вечеряті, щедрівка	13
Тома Людвиг — Вольдемар	14
Міллер М., проф., д-р — Деякі моменти з історії Криму	15
Рябокінь Х., проф. — Наука в Україні сьогодні	17
Чорнобицька Г. — Чайка, поезія	22
Розгін І., проф., д-р — Валентина Радзимовська	23
Бутович М. — Балет "Ладо"	27
Нотатки. Рецензії. Бібліографія. Листування. Ілюстрації.	

На першій сторінці обкладинки:

Мирон Левицький. Гуцульська Мадонна. (Образ виставлено на продаж у книгарні "Арка", Торонто).

З технічних причин (перевантаження числа матеріалами, яких на нашу думку не варто відкладати), обіцянний напис про Оттаву подамо пізніше.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Жураківський Василь, Торонто	1
Олексюк Іван, Торонто	1
Головатий, Торонто	1
Шабля Л. Кангару Пойнт, Клд., Австралія	1
Козак Лариса, Монреаль, Канада	1
Васильченко Ніна, Солт Лейк Сіті, США	1
Радкевич Оксана, Торонто	1
Кривуша Василь, Торонто	1
Гриневич Галина, Сан Франциско, США	1

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Кривуша В., Торонто	2.00
Нагірний Антін, Детройт, США	1.50
Сірський В., Порт Артур, Онт., Канада	1.00

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.00, піврічна: \$ 1.75.

США — річна: \$3.50 американських, піврічна: \$2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11.
England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP
Box 1586 M
G. P. O. ADELAIDE
South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

Крайник М., Торонто 1.60
Захарів Б., Аделаїда, Австралія ..... 10 шіл.

Ще раз кличмо всіх наших читачів приєднувати передплатників. Як бачимо з списку, то і в Торонті, яке, ніби, найбільше насичено "Новими Днями", є можливості здобувати передплатників, якщо хоче цього. То що ж говорити вже про Нью-Йорк, Чікаго, Детройт, чи наш канадський Ванкувер, у якому нема жодного передплатника сьогодні?..

Сердечно дякуємо всім жертвовавцям і поширювачам журналу!

Редакція

У В-ВІ "СЛОВО"

вже вийшла друком і розслтається передплатникам, замовцям, кольпортерам та книгарням нова книжка:

Докія Гуменна

БАГАТО НЕБА

Америка очима українця! Людина й природа Нового Світу в живих образах мистця! — У книжці на 236 стор. міститься 22 нариси, репортаж з подорожі від Атлантичного до Тихого океанів.

Ціна 2 дол. 50 цен. Книгарням і кольпортерам знижка 30%. Індивідуальним замовцям безпосередньо у видавництві "Слово" знижка 20% (два долари).

Замовлення слати на адресу:

SLOVO, Box 32, Stuyvesant Sta, New York 9.
N.Y. USA.

Нашим представником на Німеччину є:

P. Domtschenko,

(24a) Lubeck, Germany, Vorwerkerstr. 103
Baracke 10/6a.

У п. П. Домченка можна набути журнал і всі наші видання.

Редакція

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи
470 College St. — WA 1-3924

"ПАХНЕ МЕДОМ І ЖИТНІМ ХЛІБОМ — ДРЕВНІМИ ЗАПАХАМИ РІДНОЇ ЗЕМЛІ". Так говорить письменник Волошин

Якщо хочете пригадати свою батьківську хату і її запахи, то купуйте хліб, булки, всяке печиво тільки з української пекарні

Dempster's Bread Ltd.
1166-1168 Dundas St. W.
Toronto

Телефон: LO 1196

Київ. Михайлівський монастир, зруйнований російськими комуністичними дикунами. Церква св. Дмитра (після бароккової перебудови у 17-18 століттях)

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

Із книги “ЗАМОРСЬКІ ВИНА”

У ніч Христового Різдва
Над нами з висоти
Сіяє зірка світова,
Її — не досягти.

Як вічна мрія у житті,
Вона і з далини
Яснить в Імлі шляхи-пути
І світяться вони...

У ніч Христового Різдва
При місяці вгорі
Юнь ударована співа
У кожному дворі:

Хай буде воля, мир усім
І радість між людьми.
Христос родився! Разом з Ним
Народжуємось ми.

УСІМ НАШИМ СПІВРОБІТНИКАМ, ПЕРЕДПЛАТИНИКАМ І ВСІМ ЧИТАЧАМ ТА ПРИХИЛЬНИКАМ
ЩИРО БАЖАЄМО ЩАСТЯ І УСПІХІВ У НОВОМУ РОЦІ ТА РАДІСНОГО І СПОКІЙНОГО РІЗДВА
ХРИСТОВОГО!

ХРИСТОС РОДИВСЯ — СЛАВМО ЙОГО!

Редакція.

Я повернусь!...

За вікном стукає холодний ранок. Очі мої жадібно мають білу ковдру, і я трачу спокій свого життя. Тоді я нестяжно біку за місто до лісу, і зникаю в густій зелені молодого сосняка.

У небесній глибині, над моєю головою, пливуть м'ягкі, волохаті німі хмари. Зрідка падає ніжна сніжинка, і розбивається об гостру голку ялици. Навколо пахне живицею і прілим сіном. На душі тяжіє камінь: де я чув цей запах?..

О!.. так, Це ж запах Голосіївського лісу. Мої очі швидко стрибають по густому верховітті ялини. Але марно. Я не бачу інститутських будівель, нечу гомону студентів. Одна лише вивірка сидить на гілці, і смакує колючою шишечкою. Та вивірка ця не наша, не голосіївська. Наша взимку сіреневка, а ця?. I ліс чужий — не привабливий. А хто ж тоді я? Невже ж і я стаю чужим, у цій дивовижній країні?

Мені хочеться крикнути з усієї сили до глухих людей, щоб вони повним голосом сказали про нас. Але, чи скажуть чужі? А ми ж самі не можемо потрапити в один тон. Усі премося в один вагон, а хочемо їхати в різні напрямки.

Здається, ніби вчора, я бродив по засніженій Пущі Водиці із своїм вчителем Миколою Трохимовичем. Ми втікали від безчисленних міських вулиць, провулків, кварталів, і моря людського натовпу, що кудись поспішав, чогось шукав...

Сьогодня Різдво, — протяжно сказав він. I це слово луною покотилося по безлюдному лісі. — Років тридцять тому, — говорив він далі, — у цей день на Київ сходила Божа благодать: Лаврівський дзвін, ніби господар, своїм величним голосом будив місто. А за хвилину вже лунало сотні мідних голосів, що створювали якусь Божественну мелодію. По всіх вулицях

безупинним потоком поспішав народ до церков.. Така була Україна.

— Ви хочете сказати, що все те минулось, і забулось?

— О, ні. Я хочу підкреслити, що в нас тепер є дві України: одна — це географічна одиниця, друга — це ми з вами, це — глибина нашої душі, наша традиція, культура, наука. Цієї України ніхто і ніколи не переможе. Ми безсмертні, вічні, як світ.

Кожного року, коли надходить цей Святий день, я пригадую ці слова:

“Ми безсмертні, вічні, як світ..”

Сьогодня світ святкує, радіє веселиться. А чи святкує моя старенька мати? Чи заспіває їй хтось: “Добрий вечір тобі, пане господарю..” Та й чи є там господар!

Я знаю, що мати моя (а вона ж найдобріша в світі!), сидить сьогодні самотня при столі з мокрими очима, і згадує свого непокорного сина, що хоче, і не може ощасливити її старість.

Стойте вона перед моїми очима, така, як і десять років тому, коли благословляла мені шлях у невідоме. Тоді вона міцно притиснула мою голову до своїх грудей, у яких глухо билось вистраждане серце, і ледве витиснула:

— Іди, та швидше повертайся..

Поїзд рушив. Я цілулю востаннє її холодну руку, находу чіпляюсь до останнього вагона, і гукаю:

— Я повернусь..

Мати махає по моїх слідах хустиною. Вона не бачить, що по моєму обличчі градом катяться слози.

Поїзд вітром летить на захід. У повітрі гудуть літаки. Десь розриваються бомби. Серце холоне, бо колеса вагона переїздять останні клапті рідної землі. Але ж земля кругла, і чим далі ми їдемо на захід, тим більше будемо до сходу.

**

У двері стукає холодний ранок. Я прокинувся, і промовив:

“Ми безсмертні!”

...За вікном падав лапатий сніг.

Вол. РУСАЛЬСЬКИЙ

Містерія з кінцем

Міна Гайдар відчинив двері, кілька хвилин стояв на порозі, і з якоюсь дивною напругою вдивлявся в місячну ніч, що дзвеніла зорями. Місячне шумовиння великом клубком лежало біля самого порога і палахкотіло, як сухе багаття. Міна Гайдар, на всякий випадок, узяв палицю й порушив нею той вогнистий клубок, і він забрізкав іскрами ще яскравіше, ще кілька разів спалахнув і пригас. На великий подив Мини Гайдара, то був звичайний сніг, що, мабуть, намело його ще звечора, коли він ліг спати. Барвиста, синьо-біла доріжка простяглась аж до його хвіртки. Сніг лежав на дорозі, на його соняшниках, і навіть на докторовій Телюковій хаті.

Різдв'яна ніч була містерна. Міна Гайдар, врахений, усміхався і стояв кілька хвилин, прислушаючись. Війнув полою якийсь заблуканий чорт, закрутив снігом, погнав його вихром на вулицю,

і аж там зареготовав, вибиваючи дику чечітку.

— Не в ті ворота попав! Котись далі! — голосно сказав Міна Гайдар, замахнувшись у повітря палицею.

Йому раптом прийшло на думку — піти до всіх своїх сусідів і знайомих, розбудити їх і привітати з Різдвом! I, не довго роздумуючи, він вирішив першим відвідати доктора Телюка.

У Телюка було темно. Купа снігу в місячному шумовинні лежала і перед його порогом. Міна Гайдар ударив її носком черевика, і здивовано відсахнувся: червоний, зовсім червоний кіт шугнув з-під його ніг за ріг будинку. I Міна Гайдар стояв, ні в сих, ні в тих, у таємничому роздумі: червоного кота він ще ніколи не бачив. Це вперше.

— Відчиніть, докторе, — сказав він, нарешті, голосом, який міг і не йому належати. Руками він розчепірився на всю широчину рами і ніби

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

прилип обличчям до скла. — Вже півні простівали.

Темні квадрати вікна відсвічували зоряним небом, розмірено тікав годинник, очевидно, на привіконному столі, але з кімнати ніхто не відповідав.

— Надворі сніг, докторе, чуєте? Вас не дивує сніг?

Нарешті, він почув, — безперечно, за стіною, — як там щось стукнуло, як хтось перевернувся уві сні на ліжку, і знову змовк.

Міна Гайдар вперто чекав, топтався по снігу і дивувався, що в таку ніч ще хтось може спокійно спати.

— Чи ви чуєте, докторе? — Це був виклик нетерпіння, він постукав пальцями в раму. Той стукіт віддався відлунням десь аж на вулиці.

— Мало вам дня, Міно, — почувся, нарешті, глухий, докторів Телюків голос, — що ви ще й уночі непокоїте людей? Ішли б собі та спали, та проспались. А людям дали б спокій.

— Як то можна спати, докторе, коли така зоряна ніч надворі, і сніг?

— Сніг? Ні, ви таки хорій чоловік, Міно. Якась холера вас та привела сюди.

Спокійно, без особливого здивування, вислухав Міна Гайдар усі докори доктора Телюка під його вікном, і навмання поволікся на вулицю. На вулицю він вийшов легко, без жодних пригод, і лише тут зауважив, що хутір Мамаївка не спав, а жив, а ряснів вогнями і пісня вже пробудила ніч:

Підемо до кнайпи та й розвеселимось —
гей, гей, гей!

“Коли пісня починається з “гей”, то це добра

прикмета, — подумав Міна Гайдар, — там живуть добрі люди”. Туди й пішов, куди пісня звала. Це був час, коли чорти могли вільно верховодити, могли завести до якогось старого млина, чи до Чорної балки, але в Австралії таких млинів не було, а Чорні балки як і були, то десь навідлюді. Їх Міна Гайдар не боявся. А щоб не зустрілась відьма, він і взяв оту палицю, якою ворушив місячне шумовиння. Він знов: коли палицею накреслити хреста в повітрі, ніяка відьма не наважиться наблизитись, ніякий нечистий дух.

І шов спокійно, повторюючи слова пісні, яку почув уперше. І мугікав сам собі щось зовсім інше, — ці дві пісні творили якусь третю, дивно просторікувату мелодію. І раптом з правого боку, — певне, з протилежного двору, — шмигнула біла жіноча постать, і в кількох кроках перебігла йому дорогу, тільки дзвінкий шелест лишила по собі, тільки його обдало вітром. “Це, мабуть, австралійська відьма, бо наші чорні”, — майнуло в Міниній голові, і він замахнувся палицею: від якогось внутрішнього дурного поштовху, він не встиг накреслити в повітрі навіть хреста, він лише замахнувся, а біла відьма вереснула. І зникла якраз у хаті Сергія Гриневича, звідки чулася пісня і куди він ішов.

Міна Гайдар не пішов, а побіг до дверей — схильці, насторожено, так, ніби гнався за поспішно відступаючим ворогом на фронті. Та двері перед самим його носом з гуркотом зачинились, пісня обірвалась. І Міна Гайдар став: “Ех, Клавді! Чи ти чекаєш на мене, неприкаянного?”

Він виразно почув, як у хаті залементувала жін-

ЩЕДРІВКА

А в полі, полі,
Сам Господь ходив,
Сам Господь ходив,
Зерно розносив.
Діва Марія
Бога просила:
“Уроди, Боже,
Жито, пшеницу,
Жито, пшеницу,
Всяку пашничу!”

Сю, вію, посіваю,
З Новим Роком вас вітаю.
Будьте здорові з Новим Роком,
Та з Василем,
Дай, Боже!

Ол. Канюка. Посівальники.

ка, як загуділи чоловічі голоси, як засовались стільці, і, нарешті, двері знову відчинились: на порозі з'явилось п'ять дужих хлопців. Кілька дівчат, з цікавістю, виглянули з-за їх плечей, і, в тій же хвилині, перелякано відсахнулись у глибину кімнати. Лише Сергій Гриневич, у супроводі стрункої й суворої сестри Клавдії ("Ex, Клавдіє!") заступив йому дорогу. Дивились вони на Гайдара, як на чорну мару, як на приблуду з того світу, і аж потім усі разом голосно розсміялися:

— Та це ви, Мино?

І Клавдія вийшла наперед — уся в білому, з очей якої ще не сходив переляк:

— Ви ж таки нечиста сила! Та хіба так можна залишатись? З оцією палицею?

— Ви мені перше віника дайте, обмету черевики від снігу, — ніби не чуючи, сказав Мина Гайдар. — А привітаю вас уже в хаті.

— Та ви ж гляньте, ніби в болоті спали. Де то ви швендяли?

— Розганяє відьом, прочищав собі дорогу до вашої хати. Іх тут така пропасть, що я ледве добрався до вас.

— То то, виходить, і я відьма? Ну, ви тільки подумайте! — Клавдія паленіла, здавалось, не на жарт, і наступала на Міну Гайдара. — Ні, ні, ви мені відповідайте! Нема чого хитрувати!

— А хіба вас уночі розбереш? Усі однакові. Он я тільки що червоного кота прогнав з-під дверей доктора Телюка. А хіба червоні коти є, скажіть? Ви бачили?

— Як уночі кожна жінка відьма, то чому ж не можуть бути й червоні коти? — перебив їх Сергій Гриневич. Гриневич був у веселому настрої, сміявся, може, забагато. Але цього, здається, ніхто не помітив. Міну Гайдара чистили всі разом і співали чомусь купальської пісні: "Пусти вінок за водою, та йди, мила ізі мною". Він не зінав, що це за пісня, він взагалі мало зінав пісень, хоч і любив підспівувати — без слів і без почуття міри. На фронті часто курські червоногармійці співали старої солдатської пісні "Соловей, соловей, пташечка" — от ту він зінав добре. Найбільше йому подобався "ухарський" кінець "жалобно пойот", де він і проявляв себе: виводив такі дико-лоскотні трелі, що всі заходились сміхом, і неодмінно викликали його на "біс".

Поки Гайдар стояв і заводив фальцетом, вплутуючи в пісню свій клекотливо-бравурний свист солов'я, хтось із-за плечей ткнув йому в руки склянку з вином. Він спорожнив її в одну мить. "Ex, Клавдіє! Невже це твоя рука піднесла?"

Міна Гайдар повернувся і сказав до Клавдії:

— То думаете, що я так спроста ганяється за вами? Та я за вами уже два роки ганяюсь. А ви все мені дорогу переходите. Ex, Клавдіє!

Клавдія виразно зашарілась, але сказала так, щоб усі чули:

— Кажіть, кажіть, Міно. Коли я вас слухаю, то ніби ваш Сонгород бачу. Кажіть просто, як ви вмієте. Є люди, що живуть надіями все життя, і є люди, що не мають їх від народження. І вони, може, найщасливіші. Такі, як ви, Міно.

— Виходить, що я людина без надій? — Трохи ображено спитав Міна Гайдар.

— Зовсім ні. Ви мене хибно зрозуміли.

— Чому ж хибно? А от я вам таки доведу, що маю надії. І то зараз!

У Міни Гайдара, в його великій і строкатій біографії, була одна-єдина, нікому незнана таємниця: любов до Клавдії. Дворічна любов. Нарочіт і випадкові зустрічі. Хвилинні розмови про все, але ніколи про любов. Гайдар боявся вимовити це слово, хоч ніколи не боявся йти в найнебезпечнішу атаку — чи то було на фронті, чи в гарячій дискусії з людьми. Тут він губив контакт своїх думок, був паралізований лише одним гострим поглядом Клавдії. Двоє, вже дорослих дітей мала Клавдія від першого чоловіка, що загинув на фронті, а Міна Гайдар любив дітей. І нішо, здавалось, не могло спинити його в його намірах, крім рішучої відмови Клавдії.

Міна Гайдар раптом прояснив і звернувся весело до хлопців:

— А тепер заспівайте мені тієї, що... "У сусіда хата біла". Я сяду ось тут на стільці, посеред кімнати, а ви співайте. Дуже мені до душі ця пісня, бо в ній про мене співається. Тільки ви, Клавдіє, мовчіть. Бо, кажу вам, образите мене на все життя.

— Справді? Ну, тоді я мовчу.

Під загальний сміх і спів Міна Гайдар сів на стілець. Він не спускав з Клавдії очей, він усміхався, як дитина. У блудливих очах їого було повно тривоги. Розклавши на колінах руки, він ворушив пальцями, ніби акомпонував на роялі: "Ex, Клавдіє!" І вона теж усміхалась, але з видимим сарказмом. Міна Гайдар поволі губив ритм пісні, пальці їого лише мляво ворушились. Правою рукою, непомітно для інших, він несподівано поманив до себе Клавдію, і потім усі бачили, як він гаряче щось шепотів їй на вухо, як щось доводив, розмахуючи руками: "Ex, Клавдіє!" І на цих словах, певне, й застяг його язик. Клавдія голосно засміялась:

— І йти до вашого трамваю, Міно? Та ви що, здуріли?

І Міна Гайдар, збуджено і нервово скопився на ноги, і, хто зна, чому, скрикнув:

— Годі! До чорта з піснями!

Все раптом змовкло, все перемішалось, все набрало стримано-драматичного вигляду. І Клавдія відступила:

— До весілля ще далеко, Міно. Не лякайте моїх гостей!

Міна Гайдар зблід, почав шукати капелюха чомусь під стільцем, а потім довго трусив за руку Сергія Гриневича, так, ніби покидав цю землю назавжди. І заговорив лише до нього:

— Був у мене мечоносець, Андрон Регіт, так він, було, коли вип'є, завжди називає сам себе на ви. "Чого ти артиста граєш, Андроне, — кажу було, — чого серце своє тривожиш?" "Зло, — каже, — зганяю, що некартинним уродився. Мене ніхто не любить". О, он до чого дійшов чоловік! А я сам себе мушу прив'язати до стовпа, і вибити. Серед дороги, де найбільше людей.

Міна Гайдар круто повернувся і мовчки вийшов з кімнати: "Ex, Клавдіє!" Ішов вулицею і лаяв сам себе. Такого в житті йому ще не траплялося.

Він наївно оприлюднив своє сватання, з болота виліз і в болото заліз, як сам чорт водив його за руку. Він і не помітив, що вулиця була залита водою, що десь там прорвало рури водопроводу, а брів навмання, як у глибому снігу, і забув, зовсім забув про зелену австралійську зиму.

Вулиця його знову зустріла місячним сяйвом. Місяць уже висів у зеніті, третій півні ще не співали, і він один, як заблуда, стояв посеред дороги.

Щоб зігріти душу, щоб виговоритися, щоб почути тепло слово — він вирішив ще зайти до Миколи Семеновича, найстаршого мешканця хутора. Він переступив рівчак, наповнений водою, пройшов через чийсь город і став. І вперся в стіну нового, ще не закінченого будинку. Якийсь птах засичав, заклекотів і злетів з кроков у темну прірву, якої, за правою стіною, Міна ніколи не бачив. Йому відалось, що там, на дні прірви, кошочкою сотні гадюк, мотають блискучими головами, і тягнуться до місяця, щоб утягнути його до себе і розірвати.

І, нарешті, Міна Гайдар зблудив. Постійно відійшовши від прірви, він почав ходити, петлювати по чужих городах, попід чужими вікнами вовсім незнайомих будинків, але ні парників, ні будинку Миколи Семеновича знайти не міг. “Це чорти, це відьми мене водять”, — подумав Міна Гайдар і почав знову креслити в повітрі хрести. Від того в його очах ніби прояснило. І перше, що він побачив — це свій трамвай: “Ex, Клавдіє!” Темна чоловіча тінь відірвалась від його дверей і підтюпцем вийшла йому назутсріч:

— Це ви, Міно? — почув він переляканій голос Дмитра Полоза.

Міна Гайдар закричав:

— Зійди з дороги, нечиста сило! Нехай я візьмусь за клямку своїх дверей. Ій-Богу, не вірю, що це мій трамвай.

Але це вже був жарт. Міна Гайдар сміявся над самим собою, розмахував палицею, і запевняв Полоза, що його не то один, а й сто чортів не зведуть з дороги!

— Ну, ну, не кажіть, — виявив сумнів Полоз.

— Чи вам казати, чи ні, а тут ось за мною якась нечиста сила ганялась. Якась мара в білому...

— Ти добре запримітив, що в білому?

— Та я ж не п'яній. Кажу вам: у білому.

— Ти подумай тільки, — загадково, ніби сам до себе, сказав Гайдар, — теж у білому!

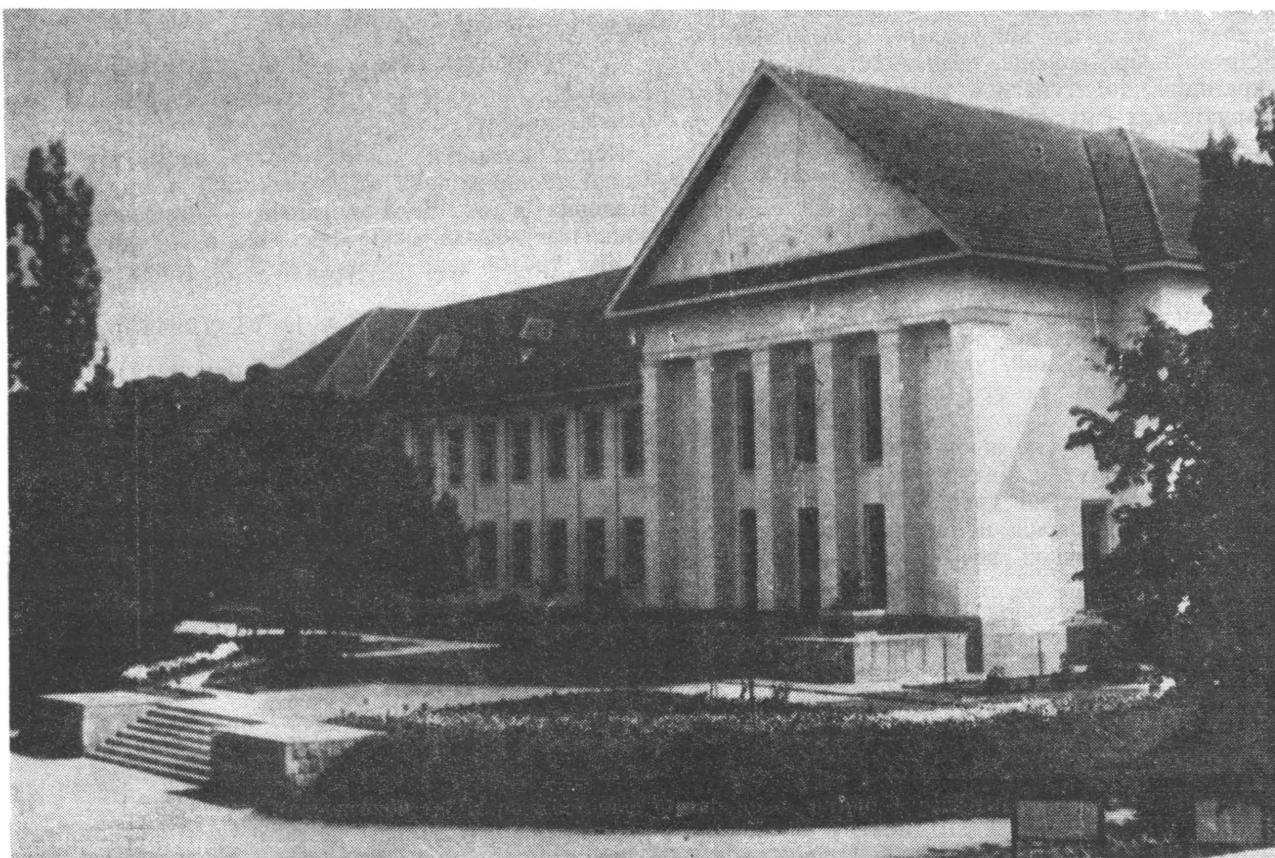
— Отак, де не візьмись, підбігла до мене, ось тут, і закричала: “Ану, біжи, гицлю, тричі навколо хати!” І я побіг...

— Це, певне, доктор Телюк, — вирішив Міна Гайдар.

— Думаю, то була жінка, — видушив з себе Полоз.

— А, може, й не жінка. Але й не чоловік.

— Це доктор Телюк, — настоював на своєму Гайдар. — Він мене колись від пристріту лікував, чи від якоїсь там іншої холери, я вже й не пригадую. “Біжіть, — каже, — Міно, три рази довкола трамваю, а потім я вам дам такого зілля, такої медицини, що весь дурний дух з вас випхає”. А я, бач, не розрахував, та оббіг чотири рази, ну й розсердив доктора Телюка: “Нічого

Василь Кричевський та Петро Костицько. Музей коло могили Тараса Шевченка.

з того не вийде, — твердо заявив доктор Телюк.
— Чи ви вмієте, Мино, лічити до трьох, чи ні? Ви ж зовсім недисциплінований хлоп. Рвete, як колгоспний кінь”.

Зніяковів Дмитро Полоз при цих словах, здивувався не розповіді Мина Гайдара, а тому, що на нього напали без жодної причини.

Мина Гайдар відчинив двері, ввімкнув світло, а до Полоза заговорив через плечі:

— Доктор Телюк, певне, подумав, що мене ганяє, бо я перед тим був у нього. Ти, голубе, став он три чарки на стіл, став усе, що бачиш, а я піду ще до нього. Останній раз піду. — I він викотив із-за ліжка велосипед-триколіску. — Поставлю на ганку — буде ранком радість для дітей. Бо докторові скрутно: якийсь там верстат збирається відкривати, фунти банкує... А я люблю дітей. Якби ти зінав, Полозе, як я люблю дітей! Ех, Клавдіє!

Полоз, з веселою усмішкою, почав радити:

— То женились би. Хату маєте, землю маєте... Що вам стоять на дорозі?

— Що? Мина Гайдар. Він мені загордив дорогу! От хто!

І знову зелене, посріблена місячне шумовиння лежало перед порогом, коли вийшов Мина Гайдар надвір. Дверей він не зачинив. Кроки все віддаливались. Дмитро Полоз відсунув стіл, поставив три чарки, і почав прислухатись. Він почув, як і колись, здалеку, знайомий голос доктора Телюка. Тепер той голос перейшов у стриманий сміх:

— То це ви, Мино, знову ходите попід моїми вікнами? Шо ви тут тягнете?

Мина Гайдар відкашлявся, і почав говорити дивні нісенітниці:

— Ми оце з моїм приятелем, докторе, викликали духів. Духи вимагають, щоб мир був між нами. То ж, як велить наш звичай, біжіть, докторе, три рази навколо хати, та беріть палицю, та підемо до мене тих духів виганяти. І можете йти у вашій білій піжамі. Треті півні вже проспівали.

Дмитро Полоз розлив вино на стіл, і розсміявся.

Австралія, 1954.

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

Вчора ночував у мене старенький професор, що має приїхати сюди на лікування. Живе у Krakovі, а втік з Dелятина, коли туди в березні вступили більшовики. Вискочив так, у чому був, і врятувався на мадярській військовій машині. Потім мадяри, довідавшись, що він українець, кинули його в Tatarovі напризволяше. Ненавидять — страх! — українців. Допитувались у нього, чи справді у закарпатських “русинів” та сама мова, що й у інших українців. Він сказав: так. Пояснювали одвертіше, що від закарпатської “Русі” вони в жодному разі одмовитись не можуть, бо це природно і стратегічно викінчує їх кордони і, крім того, дає їм дерево, якого в інших районах Мадярщини обмаль. Професора взяли під свою опіку якісно розбиті німецькі частини, що відступали через Мадярщину, але він незабаром загубив їх, був потім заарештований, зазнав багато неприємностей і поневірять та все ж таки добувся до Krakova. Розповідав про тяжку ворожнечу між мадярами та німцями (це ж було ще перед окупацією!), про добробут у Мадярщині та Словаччині. Там чинні лише місцеві гроші, навіть німецький вояк на німецькі марки нічогісінько купити не може, — отже, товари зберігаються лише для місцевого вживку.

Весь час доші й холод. Вчора й передучора падала крупа і завихрювався сніг. Це впливає на мій вегет. невроз. Чуюсь погано. Лікуюсь, але по-года заважає.

30. V. (1944).

Вчора приїхали з Sianokа пані і панна.... — своякиня D. Терміново шукають десь у найближчих селах по кімнатці. Sianok евакуюється, вони поспішають переїхати сюди з родинами. Стано-

вище, отже, гіршає. На східному фронті затишія, уперто ходять чутки, що більшовики відтягають свої сили до Збруча, але це — або сплітка, або якийсь підступний маневр більшовиків. Навіщо ж би здалась евакуація Sianoka.

Лесик через погану погоду, як розповідає p. K..., знову почав кашляти. Весь час просить, щоб його швидче одвезти до тата. Писав мені. Але в листі він стриманий і трохи жартівливий — намагається мале трохи бути мужчиною.

.... (Пропускаємо три рядки інтимних записів. Ред.) Це виглядає досить кумедно і мимоволі викликає досаду.

Перед кількома днями послав листа від L-го (який тепер живе в моїй кімнаті в оселі) до Ю. Tiщенка й до D. Dорошенка — просьбу, щоб вони там добули мені дозвіл на виїзд до Праги.

Вже третій день сонце, тепло. Я трохи оживаю.

1. VI. (1944 р.)

(Пропускаємо 9 рядків рукопису)

...Зате панна..., здоровенна, енергійна й весела дівка, просто мені сказала, з усією своєю буковинською безпосередністю: “Ох, пане письменнику, коли б я вас узяла в свої обійми, ви довго пам'ятали б!”... Але є ще третя “грація”... теж букоцинка... Вона як на свої роки надиво розвинена духово (гірше фізично), поводиться найрозумніше, найвихованіше за них всіх, ніби людина з великим життєвим досвідом, і мені справді з нею приємно бути й розмовляти...

(Далі пропускаємо сторінку рукопису, на якій висловлено осуд одній особі, яка свідомо залишилась під більшовиками. Тут A. Любченко висловлює своє співчуття близьким тієї особи, які таки не залишились, а емігрували. Рад.).

K. був знову. Виряджається таки до Berlіну. Мені теж пропонує. А ще — пропозиція очолити бюро преси при УЦК, хоч туди, знаю, сватають

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

Шлемкевича. І взагалі... розмова до пізнього вечора на шосі, що прямує до Салатини.

В оселі є капітан флоту Шрамченко — той, що р. 1918 у Севастополі один з перших підняв жовто-блакитний прапор на ескадрі. Він досі носить тодішню морську уніформу з тризубами, привертаючи до себе пильну увагу звідусіль. Працює головою УДК в Холмі, виявивши себе прекрасним організатором. А що в Холмі тепер дуже напружене становище через близькість фронту (80 км. — Ковель) і дуже посилилась польська партизанка, то він урядує, обклавшись гранатами і всякою іншою зброєю. Про це всі знають, і це всім, звичайно, імпонує. Цікава постать.

4. VI. (1944)

Неділя. Зелені свята. Сіре небо, дощ. Вже два тижні день-у-день — дощ. Було тільки три дні ясних.

Д., якого я конче ждав на свята, не приїхав. Хоч наступ більшовицький ще не розпочався, але треба загодя розв'язати справу щодо місяця дальншого моого побуту. Я, та інші представники української інтелігенції, — наче отий табунець диких качок: спошати їх в одному місці, і вони хутчиш табунцем рвонулись, перелетіли на інше, але згодом загроза й туди починає наближатись, і вони знову зірвались із болота (підкр. авторов. Ред.) та й майнули на нове місце... Нема певності, нема можливості організовано поєднатись у єдину суцільність (все табунцями — це й німцям на руку), нема можливості з'єдненими силами поставити спротив, вийти з цього стану розпорощеної "дичини" й обстоювати свою гідність. Правда, починає відчуватися й багатьом

даватися в знаки УПА. Але на мою думку це — рух, у якому стільки ж героїзму й посвяти, як гістерії й відчая. Поки він не оформиться під рукою справді сильної і мудрої людини, буде він лише модерною гайдамачиною. А може це будуть і нові, модерні... Круті? До речі, в одному з останніх чисел "Крак. Вістей" (на підставі матеріалів берлінських і бухарестських кореспондентів) про відозву Хрушцова й Гречухи до повстанців на центральній Україні. Мовляв, дарують їм, "обдурем ворогами", життя, якщо вони покинуть повстанські загони й покаянно прийдуть до НКВД. Старі-старі більшовицькі штучки! Але показово: значить, повстанці досить відчутно допікають більшовикам, коли сам Хрушев і Гречуха "зволили" станути з ними до розмови.

За останній час багато читаю, роблю нотатки до роману, до новель. Серйозно міркую над двома п'есами: однією — сучасної тематики (галичани і наддніпрянці, мотив "близьких і далеких"), другою — історичної тематики, а саме розгромом москалів під Конотопом Виговським. Показати нарешті загалові, що й ми москалів знаменно, дошкульно били. Це багатьом (особливо наддніпрянцям) мусить проріти, провітрити мозок і пильніше, тверезіше поглянути на самих себе.

Читаю тепер переважно книжки (що тільки можна дістати), у яких трактуються питання нашої давнини, традиції, героїзму народу.

Вчора учечорі пішов у гори, налаштував клечива й прибрав дещо свою кімнату. Зелень у хаті! — як це гарно, просто ніби, але урочисто. Воно зворуше, нагадує мені одразу дитинство. Шкода, що нема запашного татарського зілля. Тут навіть лиши нема. Я сьогодні думками й серцем — отам, над Роською, у Тетієві, на моїй любій Київщині.

Євген ГАРАН

ЛЕГЕНДИ СТАРОЇ АВСТРАЛІЇ

1. Про мішане подружжя

Давно колись птах кукабара одружився з черепахою.

Проти всіх сподівань це мішане подружжя вийшло на вдале: ніхто не сварився, на мовному чи національному ґрунті, і жили вони удвійку в повній згоді.

Раннього ранку кукабара як не розсипеться піснями, аж ліс зашестить, а черепаха, сидячи проти сонця, прижмурить свої такі милі банькантенікі очі та слухає — не наслухається.

Аж надійшов час подумати про діточок. Якось раніше про це не було мови, — бо ж, звісно, молоді, запальні, закохані, а тепер тут і постали ускладнення.

Черепаха за тим, щоб мостити гніздо в піску, а кукабара — на дереві.

І посварилися.

Надула черепаха губи і пішла собі.

Іде лісом і зустрічає змія.

— Ой, — каже, — якийсь у мене пришелепуватий чоловік. Хоче, щоб я неслась на дереві.

Хитрий змій зізнав, що з піску йому легше буде

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

видирати яечка, аніж з дерева; а тому він і скристався з черепашиного довір'я.

— Так-так! — сказав він, — міжнаціональні подружжя ніколи не були щасливими. Ти краще покинь свого чоловіка. В Австралії є що Істи. Проживеш і сама.

А вона, — жінка легковірна, що відкриває свої сімейні таємниці першому стрічному, — послухалася чужої поради скоріше, аніж послухалася б чоловікової.

Про все це пішли лісом плітки і досягнули кукабарячого вуха.

Розгнівався він, знайшов змія, скопив його за шию, підніс до неба і кинув на землю.

З тих пір найбільшим ворогом для гадюк є птах кукабара.

2. Чому страус не літає

Страус був молодим і недосвідченим. Він літав високо попід небесами, бо перший у світі страус мав могутні та широкі крила.

Одного разу він кружляв над землею і вгледів, що внизу на зеленій галявині танцюють бролги.

Бролга — це цікава птиця. Зовнішнім виглядом вона нічого надзвичайного не являє. Таке щось, як чорногуз. Зате, як дійде до танку, то тут вона

заткне за пояс панночок з французького королівського двору.

Весною бролги злітаються десь у затишне місце і після перших слів привітання стають у рівнеколо.

На середину виступає цибатенький майстер церемонії і робить кілька па.

Присутні наслідують його до найменших дрібниць, і таким чином виходить справжній менует. Вони схиляють голови, б'ють крилами, рухаються праворуч і ліворуч і нарешті падають на землю наче мертві. Під кінець вони всі стають у пари і проходять великом парадом перед майстром церемонії.

Дивні птиці.

Не дивно, що первісний страус так задивився на них, літаючи десь попід небом.

Він приземлився і наблизився до них, хоч бролги і не люблять, щоб їх хотіть спостерігав. Очевидно, вони танцюють для свого власного вдоволення.

— Я хотів би навчитися ваших танків, — вибачливим тоном страус виправдовував своє втручання.

Бронги пошепотілися між собою і відповіли:

— Якщо ти хочеш танцювати, тобі треба обрізати крила. Вони в тебе занадто довгі і перешкоджатимуть. Наши танки надаються лише для птахів з короткими крилами.

І таке непереможне було страусове бажання, що він згодився. Бролги відтяли йому крила, а потім з голосним сміхом знялися та й полетіли.

Страус більш ніколи не кружляв попід небесами. Довелося йому вчитися, як добувати харч на землі. Тому він і має такі міцні, розвинені ноги.

3. Дух, що жив у водяній бульці

За сивої давнини водяні бульки не були порожні. У них жили духи, що не могли вирватися на волю, аж доки їхні бульки не тріскалися.

Один такий дух цілком знудився, сидячи в своєму тісному житлі.

Крізь прозорі стіни засмученими очима він спостерігав довколишній світ. Він бачив чорних лебедів, що легко краяли воду широкими грудьми, чув пташиний свист, що доносився з сусіднього лісу. І пригрівало сонце, і очерет шелестів. А булька примостилася під захистом великої червоної лілеї і, здавалося, не мала жадного наміру тріскатися.

Нарешті зморене серце маленького духа не витримало і він з розpacем у голосі вигукнув:

— О, всесильні боги, якщо ви тільки є на світі, то змилуйтеся наді мною і випустіть мене з цього ув'язнення!

Тут він змінив свій голос на благальний, його очі зажевріли мрійливими вогниками, і він додав, зіхнувши:

— Я так-так хотів би бути одним з красивих звірів і співати гарних пісень!..

Боги почули його молитву, порадилися між собою, і... булька лопнула.

Дух вирвався на волю і зруечно примостився на великому листку водяної лілеї.

Він оглянув себе і з приємністю ствердив факт,

що боги таки виконали його бажання — дали йому довгі лапи і чарівний, зелено-кольору, тулуб. Він уже не був якийсь прозорий дух, а став жабою.

Тут же до нього прилетів птах ліра, що відзначався здібностями доброго вчителя співів.

За кілька днів жаба перевершила свого маestro і співала з таким ентузіазмом і так гарно, що люди почали сходитися з усіх околиць і прохали співати ще, і ще, і ще.

Дійшло до того, що бідолаха охрип. І з тих пір жаби не співають, а тільки видавлюють з себе хрипліві немилозвучні звуки, що й називаються не співом, а кваканням.

В. СКОРУПСЬКИЙ

**

Мені: що сад цвіте чи родить —

Ще досі зміна пір у році.

А там і лист не без породи

І має хотість його на оці.

Прозру коли ще всі ті дива,

Що світом ставши, повні зрецень?

Бо мисль моя тоді щаслива,

Як тільки в образі чи речі.

КАНАДІЙСКІ РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ

Немає сумніву, що Різдво в кожній країні святкується на свій лад і очевидно в Канаді, де більшість наших звичаїв була імпортована з різних країн світу. Різдво має відмінний характер від Різда в будь якій іншій країні. Відносно канадійці все ще піонери, які ще не надто далеко відішли від часів дерев'яних хатин (відомих "лог-кебінс") своїх предків і схильні до широких виявів гостинності. У різдвяному часі канадійці відвідують себе взаємно: не тільки родини йдуть від хати і відвідують знайомих та сусідів, але й бізнесмени відвідують своїх знайомих підприємців по конторах.

Звичайно канадійці подають руку і бажають "Мері Крістмес" буквально кожному, навіть тим знайомим, що їх вони не дуже то й любили продовж року. При святочних побажаннях чоловіки деколи цілють чужих жінок у приявності їхніх чоловіків — і навпаки — і ніхто не робить з цього проблеми, хоч уже після 3-го січня, коли святковий запал пригасне, таке привітання грозило б "консеквенціями".

Як сказано, канадійці прийняли низку різдвяних звичаїв з інших країн і мабуть ці звичаї, — тепер сильно закріплені як "канадійські звичаї", — спричиняються до того, що канадійське Різдво таке незвичайно привітне і знайоме навіть для найновіших поселенців. Ось скажімо, різдвяно-святочні картки. Це англійська вигадка. Так само різдвяni пісні. Ялинка — це німецький звичай. Святий Микола — Санта Кляс, Сант Нікольо, Пер Ноель, Кріс Крінгель, чи яке б ім'я йому не надавали різні національності — є майже універсальною постаттю в цілому християнстві. (Насправді св. Микола був єпископом в Лікії — місто в Малій Азії — і допомагав убогим, підкідаючи їм дарунки). Смажений індик на Різдво — це американський звичай.

Що ж у канадійському Різдві є справді канадійське? Мабуть, тільки... сніг. Канада з-поміж усіх країн, які досі гарно святкують Різдво Христове, має стільки снігу в зимову пору, що могла б обдарувати ним цілий світ, щоб влаштувати всюди "біле Різдво", і ще залишилося б його досить для наших лещетарів.

Мабуть Різдво без снігу не було б "справжнім" Різдвом.

АЛЬМАНАХ "НОВИЙ ОБРІЙ"

можна замовляти у "Нових Днях". Ціна 1.10 дол. за примірник. Маємо лише кілька десятків примірників.

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

В. ПАВЛОВСЬКИЙ

ВАСИЛЬ КРИЧЕВСЬКИЙ

(Закінчення з попереднього числа).

**

Як же могло трапитись, що одна людина могла бути такою плодовитою в найрізноманітніших галузях мистецької творчості і в кожній з них дати так багато нового, одночасно ведучи ще й наукову та педагогічну працю?

Відповідь проста: Василь Кричевський був винятково талановитою людиною, від природи обдарованою величезними творчими здібностями, безмежною працездатністю разом з даром винятково швидко працювати, спостережливістю, любов'ю до свого народу і його національного мистецтва і, в той самий час, подібно до великих мистців доби Відродження (з якими він мав ще й іншу спільну рису — різnobічність творчості) — людиною, що не мала так званої "формальної" мистецької освіти. Василь Кричевський не скінчив ніякої мистецької вищої школи, що сформувала б його світогляд за виробленими рутинними шаблонами, як звичайно це бувало в мистецьких академіях кінця минулого століття. Він з самого початку йшов своїм власним шляхом, шляхом вивчення народного мистецтва, на який його не могла б спрямувати жодна академія.

Але Василь Кричевський аж ніяк не був у мистецтві "самоуком". По закінченні технічної школи в Харкові він, з 17 року життя, одержав усі потрібні фахові знання з архітектури й споріднених дисциплін від харківського інженера-архітектора Сергія Загоскіна. Загоскін зацікавився талановитим хлопцем, що любив читати Гомера, добре малював і за пару днів робив для креслярів харківської міської управи цілком грамотні та технічно досконалі проекти міщанських будинків, які ті підписували й видавали за свої. Він узяв молодого Кричевського до себе. У Загоскіна Василь працював

креслярем і одночасно жив у його домі як член родини, разом з тим проходячи курс дисциплін архітектурного факультету.

На двадцятому році життя Василь Кричевський вже був помішником харківського міського архітектора Шпігеля, але пішов од нього, бо надто мало чого було робити і чому навчитися: за рік він мав до роботи лише один проект — Торгових Рядів на Університетській Горі в Харкові.

Від Шпігеля Кричевський перейшов на працю до проектного бюро Харківського Залізничного Вузла, а щодругого вечора працював в архітектурному бюро акад. Олексія Бекетова, завідуючи у нього мистецькою частиною проектування. Рівночасно він виконував великі проекти будинків і незалежно; за один з них він одержав у 1899 р. першу премію на конкурсі — це був будинок товариства гірнопромисловців у Харкові.

Дім Бекетова, як і Загоскіна, був одним з центрів інтелектуального життя м. Харкова. Буваючи у Бекетова й Загоскіна, Василь Кричевський познайомився з рядом харківських мистців-малярів. Вони допомогли Йому розвинути малярський хист, що був у нього з дитинства. Кричевський, що вже давно малював аквареллю у зв'язку з своєю архітектурною працею, став малювати й олійними фарбами і вже в 1897 році виставив свої праці — краєвиди — на виставці харківських малярів, де вони були дуже тепло зустрінуті глядачами.

Цей рік Василь Кричевський вважав за початок своєї малярської діяльності.

Коли, наступного року, Кричевський поїхав до Петербурзької Академії Мистецтв, показав там свої праці і на місці зробив за пару годин точну копію щойно присланої до Академії з Франції великої акварелі, професори Академії, зокрема акад. Жолтовський, порадили Йому не вступати до Академії, а повернутися додому, малювати далі так, як він малює, і виступати

Василь Кричевський. Київ. Олія. 1942.

на виставках: Академія не зможе дати Йому більше, ніж він уже знає і вміє.³)

Жадоба знання не покидала Василя Кричевського і, одночасно зі своєю працею, він став студіювати вільнослушачем у Харківському університеті українську історію, етнографію та народне мистецтво, а також історію мистецтва у видатних фахівців — проф. Багалія, Рєдіна та Сумцова. За їх вказівками він працював у бібліотеці й музеї університету, студіюючи давні документи й зразки народного мистецтва. Ще задовго до того, з юнацьких років, він цікавився українською народницею архітектурою і робив шкіци, замальовки та обмірі стародавніх будівель на Харківщині, а згодом став збирати й вироби народного мистецтва; це був початок, з якого з часом виросла унікальна своєм добром збірка українських килимів, посуду, вишивок, ювелірних виробів та різьби, разом з безліччю замальовок, фотографій, та архітектурних шкіцив і обмірів з усієї України.

В 1903 р. Василь Кричевський переїхав до Полтави для нагляду за будуванням будинку земства за його проектом. У вільний час він їздив по Полтавщині, збиралоши етнографічні матеріали. Він, разом зі своїм приятелем, Вас. Горленком, плянував видання про українську старовину і народну творчість, але праця над ним припинилася зі смертю Горленка в 1907 р. По закінченні будівлі Кричевський переїхав до Києва, де працював три сезони над мистецьким оформленням ряду п'єс у театрі Садовського, одночасно продовжуючи майярську та архітектурну діяльність і брав участь у комітеті по будові пам'ятника Т. Шевченкові.

В 1911 та 1912 рр. Кричевський їздив закордон — до Львова, Відня, по Італії та по Німеччині, знайомлячись на місці з тамошнім мистецьким життям і роблячи ряд картин і етюдів. У 1912-1914 рр. він був мистецьким керівником килимарської майстерні Варвари Ханенко на Київщині, де за його проектами було виконано ряд килимів, що мали величезний успіх на промислових виставках.

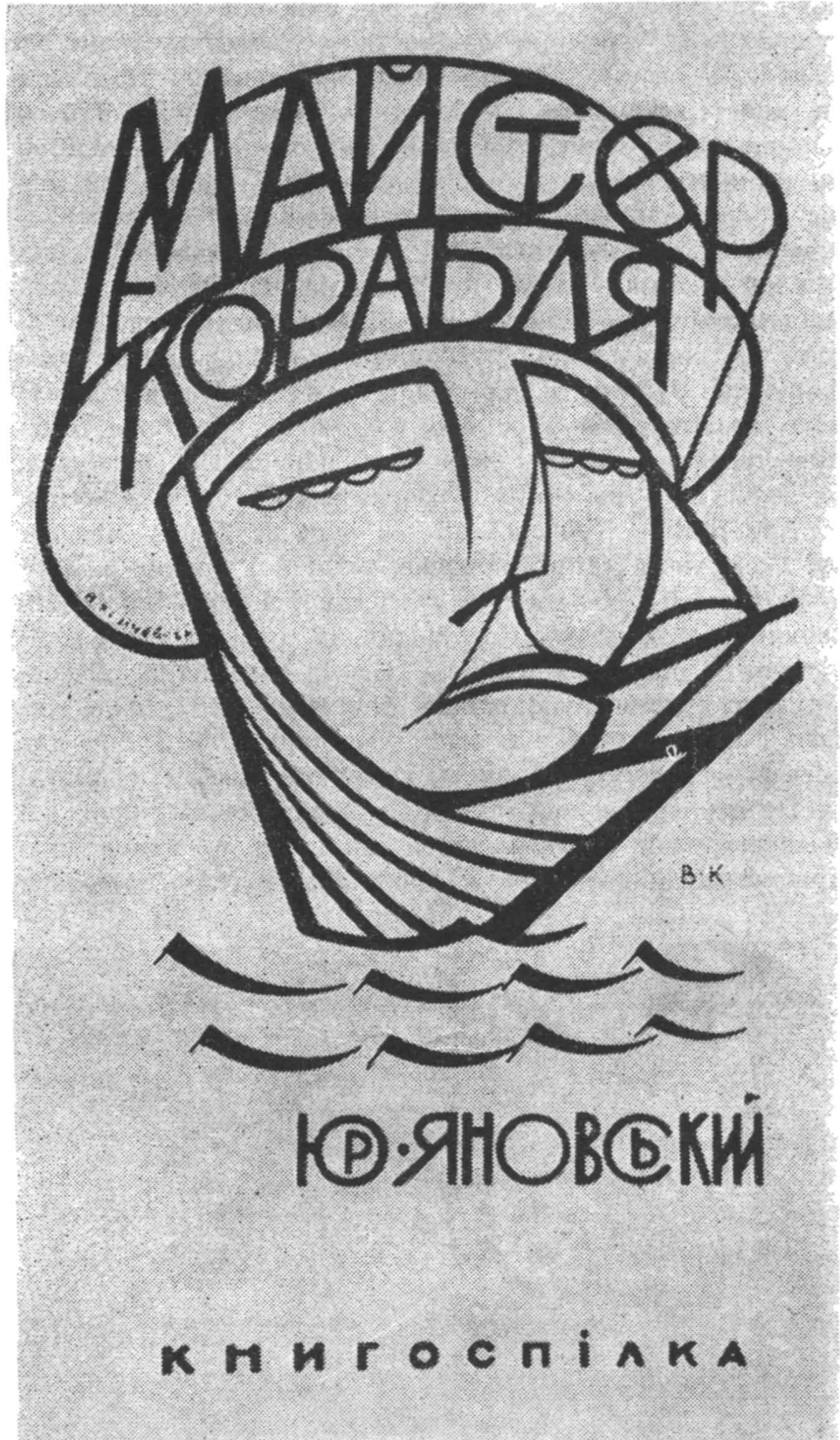
Роки першої світової війни пройшли в майярській та архітектурній праці та підготовці матеріалів до розвідки про походження українського народного орнаменту.

Настала революція 1917 р. і Василь Кричевський став брати діяльну участь у відродженні українського культурного життя: робив різні проекти мистецького оформлення, викладав малювання у щойно заснованій Першій Українській Гімназії ім. Т. Шевченка в Києві, робив проекти декорацій для Державного Українського Театру і став одним з перших організаторів а потім професором Української Академії Мистецтв, де його одноголосно було обрано на первого ректора, але він відмовився від ректорства. Василь Кричевський був останнім із засновників цієї Академії, що ще зали-

3) Приблизно через десять років, коли будинок Полтавського Земства був закінчений і став відомий поза межами України, тодішній ректор Академії Мистецтв, Леонтій Бенуа, послав Кричевському запрошення приїхати до Петербургу і привезти всі матеріали проєкту, аби одержати від Академії звання академіка архітектури. Проте, Василь Кричевський змінив уже тим часом своє пієтичне ставлення до Академії на різко-негативне (як і більшість передових мистців того часу) і до Петербургу не поїхав, не надаючи ніякої ваги званню академіка.

шався в живих. Зимою 1917-1918 р. Василь Кричевський, поряд із працею в Академії, працював на доручення Мих. Грушевського над проектами грошових знаків, герба та державної печаті У. Н. Р.

7 лютого 1918 р., під час наступу більшовиків на Київ, сталася катастрофа — більшовицькі гармати обстріляли й запалили будинок Мих. Грушевського, де на 6 і 7 поверхах В. Кричевський жив і зберігав усі свої мистецькі збірки та свої власні праці. У вогні загинуло абсолютно все його надбання за майже 30 років невпинної роботи.

Василь Кричевський. Обкладинка. 1928.

Василь Кричевський знайшов забуття в праці. Зраз же по поверненні Центральної Ради до Києва він продовжував свою роботу для неї, працював у Академії Мистецтв і став працювати над мистецькими збірками Київського Історичного музею. Восени він став директором новоствореного Керамічного Інституту в Миргороді, де, по приході більшовиків його арештувалася Чека, як "буржуя" — як і багатьох українських культурних та політичних діячів того часу. З камери його випустили, коли студенти інституту зробили страйк і

послали кілька делегацій до Чеха, вимагаючи звільнення улюблена директора і професора. Літом 1919 р., коли Керамічний Інститут фактично перестав існувати, Василь Кричевський повернувся до Києва і поновив працю в Академії Мистецтв, одночасно роблячи ряд графічних праць — обкладинок для видавництва Всеукраїнської Кооперативної Видавничої Спілки. У 1920 р. він зробив величезного проекта мистецького оформлення Євангелія українською мовою (обкладинки, загального титульного аркушу і титульних аркушів перед кожним з чотирьох євангелій, постаті Євангелістів перед кожним євангелієм з'окрема, заставки, кінцівки, заголовні літери і орнаментальні рамки окремо для кожної сторінки тексту). Цей проект, зроблений для видавництва "Час" на замовлення М. Синицького, пізніше підтверджено митрополитом Вас. Липківським, в 1923 р. був пересланий Мих. Грушевському, що мав надіслати його для друку десь закордоном — в Чехії, Америці чи в Канаді). Дальша доля цього проекту, на жаль, невідома.

У 1922 р. В. Кричевського запросили на професора Архітектурного Інституту, пізніше об'єднаного з Академією Мистецтв в Інститут Пластичних Мистецтв. У 1923-1924 рр., за завданням Кричевського, його студенти провадили обміри давніх міщанських будинків Києва. Під час цих обмірів пощастило знайти будинок, де жив Тарас Шевченко, перебуваючи в Києві в 1846 році. В. Кричевський добився того, що цей будинок було реставровано в його початковому вигляді і петрворено на філіял Музею Шевченка.

В 1925 році В. Кричевського запросило Всеукраїнське Кіно-Фото-Управління до праці консультантом і мистецьким керівником ряду фільмів, що ставилися в Одесі. Він переїхав на три роки до Одеси, де, крім роботи над фільмами, був професором на архітектурному відділі Одеського Художнього Інституту, одночасно не пориваючи зв'язку з Києвом.

Повернувшись з Одеси, Василь Кричевський продовжував педагогічну роботу в Художньому Інституті (колишньому Інституті Пластичних Мистецтв) і протягом наступних років робив також ряд графічних робіт (обкладинки до книжок видавництва "Рух", еклібріси, тощо), викладав у Будівельному Інституті, малював і працював над архітектурними проектами.

У 1930-1931 рр. Степан Таранущенко написав про Василя Кричевського монографію на два друкованих аркуші, з рядом ілюстрацій. Вона була пізніше надрукована у видавництві "Рух", але весь наклад був знищений разом з монографіями про кількох інших мистецтв і в продаж не пішов; це був момент розгрому видавництва і ліквідації його проводу.

Коли, в 1934 р., стали переводити столицю УРСР з Харкова до Києва, Василь Кричевський, разом з іншими архітекторами, одержав замовлення на проект побудови урядового центру в районі Старого Міста. Кричевський запропонував проект, за яким урядові будинки мали бути розташовані так, щоб зберегти стародавні церкви Михайлівського монастиря (де було призначено місце для урядових будівель), закривши їх новими будинками. Проект цей був відкинутий і Михайлівський монастир зруйнований (Інші ідеї Кричевського, запропоновані в цьому проекті, напр. — міст поміж Володимирською Горою й кол. Купецьким садом, тепер збираються використати в загальній реконструкції Києва).

У 1935 р. Василь Кричевський проробив величезну

роботу по підібранню матеріалів та виготовленню заставок до згаданого вже раніше розкішного видання "Українська Пісня"; в той самий час він був занятий проектуванням і будівництвом музею коло могили Т. Шевченка. У зв'язку з цим проектом Йому і його асистентові П. Костиці довелося пережити немало тяжких моментів; їх звинуватили в тому, що вони, мовляв, зробили плян цього музею у формі хреста, щоб хоч у такий прихований спосіб поновити коло могили поета хреста, якого більшевики скинули, захопивши владу.

Справа з цим "хрестом" на могилі Шевченка тягнеться більше року, аж поки спеціальна комісія не прийшла до висновку, що форма пляну нагадує не стільки хрест, скільки.. молоток, отже — цілком "ідеологічно витриманий" символ. Лише після того будівництво повели далі і дозволили його закінчити. Насправді ж у пляні будинку музею нема натяку ані на хрест, ані на молоток.

У 1936-1939 рр. В. Кричевського знову запросили до кінематографії, на мистецького керівника для постанови фільмів "Назар Стодоля", "Кармелюк" та "Сорочинський Ямарок".

У 1939 р. найвища Атестаційна Комісія УРСР надала Василеві Кричевському науковий ступінь почесного доктора мистецтв, а весною 1940 р. уряд УРСР дав йому звання заслуженого діяча мистецтв.

Перед самою німецько-радянською війною Василь Кричевський разом зі своєю дружиною, Євгенією, закінчив монографію про українське народне мистецтво (килимі, текстиль, кераміка, різьба на дереві, вишиванки, гутне скло та стінні розмалювання). Рукопис був переданий до Державного Мистецького Видавництва весною 1941 року і залишився неопублікований. Дві інші великі праці — напівзакінчені підручник з українського народного мистецтва для вищих художніх шкіл, на замовлення Інституту Фольтору при Академії Наук УРСР, та Альбом Українського Народного Мистецтва, на замовлення Державного Видавництва України, він узяв з собою на еміграцію, але мусів розстатися з ними у Словаччині.

Війна застала Василя Кричевського на 69 році життя. Він був тоді деканом архітектурного факультету Київського Художнього Інституту, професором малювання в Будівельному Інституті, членом правління Спілки Архітектів України і членом низки наукових організацій. Лише з величезними труднощами Йому пощастило уникнути насильної евакуації самого, без родини, до центрально-азіатських республік, куди вивезено було більшість українських вчених і мистецтв. Скорі по приході до Києва німецьких військ почалися підпали й пожежі на Хрестатику і вогонь дійшов майже до будинку, де жив Кричевський. Довелось серед ночі витягати з помешкання все, що можна, і йти крізь німецькі кордони за кілька вулиць до приятелів, вертаючись по кілька разів, за новими речами і уникаючи грабіжників, що тут же поруч, при заграві пожежі міста, відбирали у прохожих цінні речі й одежду, прогрожуючи пістолями..

Пізніш знайшлося нове приміщення — велике й холодне. Зима була люта, а дров майже не було. Василь Кричевський, одягнений в пальто наопашки, працював стоячи у своїй майстерні. Одного дня Ол. Повстенко прийшов до нього в лютий мороз і побачив, що він має залятий пекучим сонцем літній краєвид Криму. "Що це ви робите тут у такий холод?" — "А ось,

гріюся!" — відповів Кричевський. І справді, дивлячись на той краєвид можна було забути, що на дворі трішав мороз..

Жити доводилося з продажу образів: часом українці, що були в німецькій армії, приносили Кричевським буханці чорного салдатського хліба або трохи консервів; іншим разом від міської управи щастливо дістали трохи палива. Дрова доводилося пилити й тримати в хаті.

Восені 1943 р. Кричевські зібралися виїздити до Львова. На київському двірці у Кричевського украли дві великих валізи, повні заміток, замальовок, фотографій, шкіців та інших матеріалів, зібраних для праці над рукописами. Це був перший з ряду ударів, які Василів Кричевському довелося зазнати від долі на шляху еміграції.

У Львові він жив деякий час у знайомих, поки Митрополит Андрій Шептицький, старий знайомий ще з 1917 року, коли він відвідав Кричевського, повертаючись з російського заслання додому, допоміг Йому одержати окреме помешкання і став підтримувати його, посылаючи то палива, то картоплі чи крупи, то грошей. Одному з своїх клеріків Владика якось сказав, що Василь Кричевський є людина унікальна і що Йому треба було б дати золоту клітку, де б він міг сидіти і працювати, не турбуючись ні про що.

Зимою 1943-1944 р. у Львові створено було Вищу Мистецьку Українську Школу, з політичних міркувань названу просто "Вищою Образотворчою Студією". Василя Кричевського просили бути ректором її, але він не хотів. Нарешті він згодився, але з тим, щоб усі адміністративні функції з нього зняти; їх узяв на себе декан, проф. Сергій Литвиненко. За півроку війна знову підійшла до Львова. Василь Кричевський з дружиною, професори Студії — Бутович, Литвиненко та Перафецький, та кілька студентів виїхали на Лемківщину, де вони стали реставрувати й розмальовувати давню церкву в с. Лабовій коло Криниці, під проводом Кричевського. У час відпочинку Кричевський малював краєвиди Лабової та околиць.

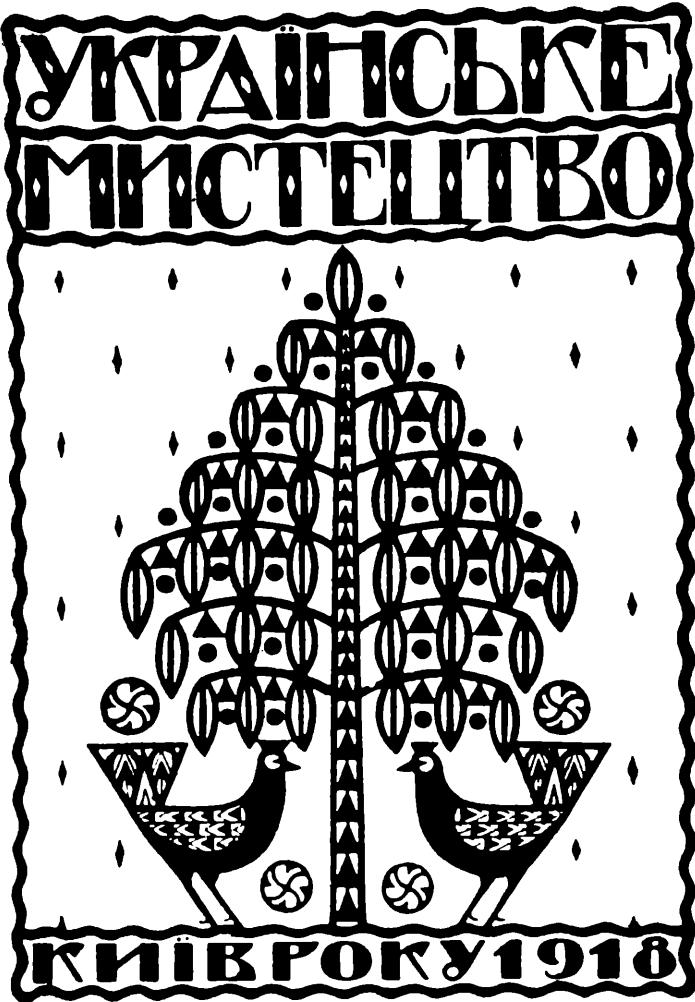
Життя з Лабової тривало чотири місяці. Ледве встигли закінчити церкву, як напочатку серпня 1944 р. довелося їхати далі з транспортом українських культурних діячів, організованим Українським Центральним Комітетом, а вся церква загинула пізніше в подіях війни.

Транспорт У. Ц. К. мав їхати окремим потягом на Братиславу, в Словаччину. По дорозі туди він застриг на словацькій вузловій станції Жиліна. Звідти уряд залязниці зібрався послати потяга, на зміну раніше плянованого маршруту, на Мадярщину, де великий район був уже в руках червоних партизанів.

Г. ЧОРНОБИЦЬКА ПЕРЕДЧУТТЯ

Не озветься десь луною
далечінъ,
Тільки тупає за мною,
блій кінь.
Він то близче, то відстане,
б'є здаля.
Чути глухо, бо відтала
вже земля
І тривога серце гнітить,
серце ссе —
То когось же у сіdlі там
кінь несе.
Хто той вершник, що він хоче?
Може тінь?
Але ж гривою тріпоче
блій кінь,
Але ж чую, навіть, подих
на плечі.
Чи шука чого, що ходить
уночі?
І не бачу я ні тіні,
ні коня,
Чому ж острах до тремтіння
обійняв?
Бо я чую, бо я знаю,
що він тут?
Не від'їде, не звертає..
Довга путь..
Оглядаєся несміло —
темний шлях..
У душі незрозумілій
сум.. і жах..

Василь Кричевський. Обкладинка.

Становище було критичне. Але, випадково підійшов інший потяг, з вантажними вагонами й платформами, що без перешкоди йшов далі на Братиславу. На цьому потязі проф. Литвиненко побачив свого свояка, який радо згодився взяти на свої платформи його самого з жінкою, Василя Кричевського з жінкою, Аркадія Любченка і ще декого.

Кричевські взяли з собою на новий потяг ті валізи, що були в них під руками. Але, коли хотіли взяти скрині Кричевського, де були всі ті наукові матеріали, що у нього ще збереглися — рукописи, малюнки, рештки фотоархіву, картотеки, бібліотеки й підготовчих студій (ці скрині були у вагоні з архівом У. Ц. К., разом з архівами Михайла Грушевського й Василя Симовича) — то якась пані, що влаштувалася на скринях Кричевського зі своїми речами, заявила, що вона зле почуває себе і не збирається вставати. Вона твердила, що її взагалі не мають права турбувати, бо вона, мовляв, родичка одного з високих достойників У. Ц. К., і підняла скандал.

Щоб не привернути уваги станційних жандармів до всієї справи переселення до іншого потягу, її залишили на скринях Кричевського в надії, що архів У. Ц. К. буде збережений. Але пізніше вагон з цим архівом таки попав до рук партизанів на ст. Немче і всі архіви пропали. Василь Кричевський ще знайшов сили потішати свою дружину, що тяжко переживала неправну втрату, запевняючи її, що зібрані матеріали не пропадуть і ще таки напевне потраплять до українських рук.

По приїзді до Братислави, Кричевські одержали куток у кімнаті якоїсь школи, де розміщене було українське духовництво — біженці під проводом Єпископа Мстислава Скрипника. За місяць весь транспорт пере-

вели до Бад Кісінгену в Німеччині, під Шванфуртом; умови там були дуже добре, але відпочинок тривав недовго: влада вирішила перевести весь табір духовництва до Грацу, в Штирії. Кричевські поїхали з цим транспортом і кілька разів потрапляли під бомбардування цього потяга і залізничних станцій під Грацом; під час одного такого бомбардування був тяжко пораний Єп. Сильвестер Гаєвський, забиті батько й сестра Єп. Мстислава та ще декілька членів транспорту. Вас. Кричевського встигли на час нападу відвести до залізничного тунелю.

Нарешті, трапилася можливість відділитися від того транспорту і переїхати до родини доньки, що жила недалеко від Відня. Там прожили вони всі до кінця війни. У липні 1945 р. їх чекала депатріяція і прізвище Кричевських уже було в списках на вивіз, коли їм пощастило несподівано перебратись до Франції.

Василь Кричевський прожив у Парижі до весни 1948 р. з великими труднощами, продаючи вряди-годи свої картини, а часом — і рештки одягу. Чимало допоміг його старший син, Микола, що багато років жив у Франції. З Парижу Кричевські переїхали до Венецуели. Це був останній етап мандрівки на той час семидесятип'ятирічного мистця.

Незвичайний клімат Венецуели тяжко було переносити і житлові умови були дуже несприятливі. Проте, Кричевський, хоч погано почувався, знову почав працювати. Він рідко малював пишну венецуельську природу — його думки були з рідним краєм. Кричевський намалював ряд великих образів за етюдами й замітками, що у нього ще лишалися, та цілу низку дрібніших. Не маючи спеціального пристрою, він малював, ставлячи образ на ліжко, або стілець. Знаючи напам'ять всі характерні особливості українських сільських осель, він

ЩЕДРІВКА

Ой, сів Христос та вечеряти, —
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Прийшла до Нього та Божая Мати,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Віддай, сину, райські ключі,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Відімкнути рай і пекло,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Випустити грішні душі,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Тільки не випустить одної душі,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Що вітця й матінку та налаяла,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
Не налаяла, а подумала,
Щедрий вечір,
добрий вечір!
добрим людям на здоров'я.

Василь Кричевський. Обкладинка.

наново став підготовляти й підбирати матеріали і мав надію, що йому пощастиТЬ видати етнографічно-архітектурного альбома з типовими інтер'єрами селянських хат з різних частин України. Подібної роботи про українську народну оселю ще досі не було.

Крім того, Кричевський брав участь у мистецьких виставках у Каракасі, столиці Венесуели, та виставках українських мальярів у С. Ш. А. Далі, він зробив декілька графічних робіт, поміж ними — обкладинки для Укр. Правосл. Календаря на 1952 і 1953 рр., виданого в Нью-Йорку, робив шкіци декорацій і костюмів для аматорських вистав української кольонії в Каракасі, шкіца іконостасу для української церкви в Каракасі (залишився невиконаним), ікону св. Покрови і Плащаницю та портрета Т. Шевченка, малюнок Софійської площи в Києві для української Громади Каракасу та інше.

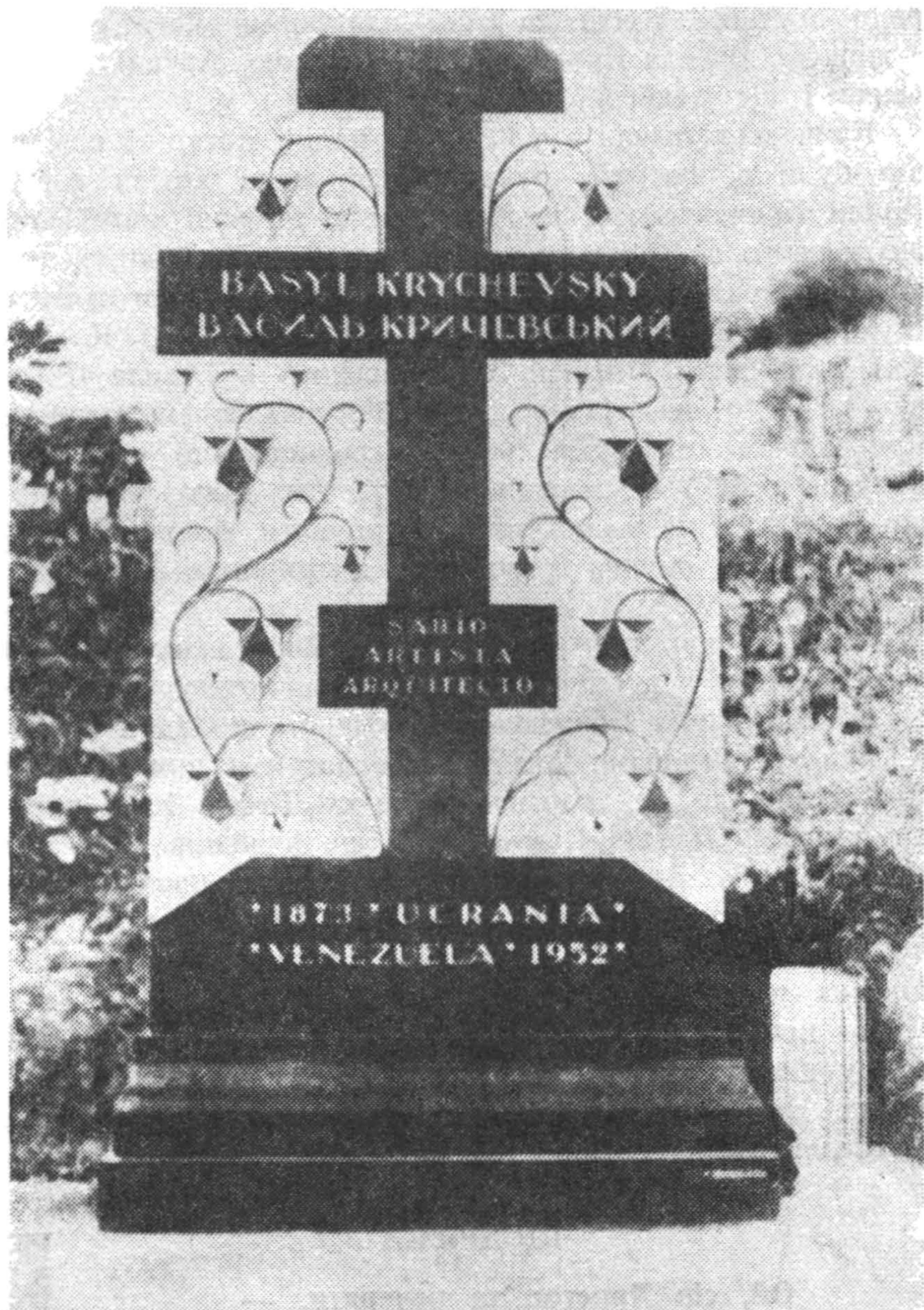
Напочатку свого останнього — восьмидесятого — року життя, Василь Кричевський працював над ілюстраціями до миргородських повістей М. Гоголя. З зими 1951-52 р. він кілька разів тяжко хворів на застуду, але серце у нього було ще досить кріпке і, на думку лікарів, він міг би прожити ще кілька років, якби нічого не трапилося. Лежачи в ліжку, він ще працював над малюнками.

Проте, завдяки одній прикрай події, починаючи з весни 1952 р. він мав цілу низку припадків порушення діяльності серця — припадків, що тривали тижнями. Почалася нова застуда, що перейшла в мокрий плеврит і почались отіки ніг, що поступово піднялися аж до пояса. Василь Кричевський вже майже не вставав з ліжка.

У жовтні 1952 р. серед мистців Нью-Йорку виникла думка вшанувати майбутній 80-літній ювілей Василя Кричевського виставкою його праць. Звістка про це приемно зворушила хворого; він сказав принести йому до ліжка малюнки і показувати йому для вибору на виставку. Це було за тиждень до його смерті.

Василеві Кричевському не довелося дожити до сво-

го ювілею два місяці. Планована виставка, що відкрилася в призначений час, вже була присвячена пам'яті покійного мистця.

Пам'ятник на могилі Василя Кричевського в Каракасі, Венесуеля.

Людвиг ТОМА Вольдемар

Вольдемар фон Плясов, лейтенант другого гвардійського піхотного полку і водночас прокурор місцевого берлінського суду, сидів в одному з фешенебельних ресторанів і похмуро дивився перед себе.

У тьмяно освітленій залі крім нього не було жодного гостя. Флейтист вправлявся на більярді, а сонний оберкерльнер замислено сперся на буфет і позіхав, закриваючися рукою. Надворі йшов сніг і закутував землю білою габою, у якій топилися всі звуки.

Урочиста тиша просочувалася крізь вікна і заповнювала кімнату.

Чути було лише цокання годинника, рип більярдної крейди та монотонне стукання куль.

Був Свята вечір.

Фон Плясов перечитав геть усі газети.

Прочитав опис німецьких ліпневих свят, на яких, як відомо, зодягнені в звірячі шкури предки поїдають вепра.

Прочитав вісім сфабрикованих дамами новель, що у кожній з них говорилося про стару панну, яко цього вечора все ж таки знайшла якогось чоловіка.

Переконався з тузена оповідань, що молоді заміжні жінки завжди сходять у цей вечір на п'ятий поверх до бідного кравця і особисто приносять подарунки п'ятьом його дітям. І завжди застукають їх там молоді добросерді чоловіки, що мають ту саму мету.

Бачив, як маленький юнга знов марить про батьківщину, сховавши в кошик від харчів, а старий парубок зі слізами на очах вдивляється у зблаклу фотографію і, зітхаючи, запитує себе, чому він, власне, не одружився.

Все це викликало у фон Плясова спогади.

Блаженні дитячі роки проходили перед його духовними очима. Він бачив себе в образі білявого кучерявого хлоп'яти перед запаленою ялинкою і з жалем, насکільки це було можливо для нього — прокурора, порівнював він Колись і Тепер.

Чари різдвяної ночі почали впливати на нього.

Німецька натура не здатна проти них встояти.
Чи має він засохнути, як дерево з обрубаним
гіллям; чи має завжди бути так порожньою навколо
нього, так самотньо?

Він бачив, як у цей момент оберкельнер знову
розвявив рота, позіхаючи, і його пройняла огіда
до цього порожнього життя.

Коли б він міг, як інші, сидіти у своїй милій
господі серед білявих малят, що бавляться навколо
її з радісю показують дарунки.

Коли б він міг розповісти їм казочку про ма-
ленькоого Христа, що летить понад німецьким лі-
сом. Засніжені віти схиляються перед сяєвом, і
тихий спів лунає в гущавині. На очах фон Пля-
сова забрініли слози. Швидко поліз у кишеню
за хусткою.

Відчува під рукою цупкий папір і витяг зімняту
коверту.

Справді, він геть забув про це! Сквапливо ро-
зірвав і прочитав:

“До роздачі подарунків запрошує Вельмиша-
новного Добродія

з глибокою повагою

Натан Пінкус, Комерційний Радник.”

Дивний збіг обставин!

Фон Плясов перечитував рядки знов і знов.

Словнений рішучоти швидко встав, схопив
пальто й капелюх, перебіг зали.

Оберкельнер побажав йому, позіхаючи, веселих
свят, а флейтист зробив пронизливо-вересклівий
кік.

Через півгодини тримав фон Плясов дочку ко-
мерційного радника Пінкуса в своїх обіймах, а во-
на соромливо лепетіла:

— Я вже думала, що ти не прийдеш, Вольде-
маре...

Переклад Ольги С.

Проф. д-р М. МІЛЛЕР

Деякі моменти з історії Криму

З приводу повернення Криму Україні

Географічні умови не є основний двигун розвитку людського суспільства, проте вони надають ті реальні обставини, ті умови, у яких живе і розвивається людство. Тому географічні умови у великій мірі впливають на розвиток суспільства, гальмуючи або прискорюючи його та обумовлюючи ті чи інші своєрідності історичного процесу. Деякі з цих умов можуть бути особливо сприятливими лише на визначних ступнях розвитку людства і опанування ним сил природи. Загально відомо, наприклад, яку виключну роль відіграво Середземне море в розвитку європейської культури, або

перейти до сталого життя і хліборобства. Проте відсутність природних меж та природних кордонів не давали можливості зміцнитися цим державам і вони незабаром занепадали.

Кримський (Таврійський) півострів визначається надзвичайною своєрідністю свого положення, поверхні, підсоння і т. д. Завдяки цим особливим умовам Криму (Таврида), і в зв'язку з оточуючим його морем та степом, історія Криму склалася в таких же незвичайних формах. Історія ця насичена великою кількістю фактів і подій, що мали часом загальноєвропейське значення.

Особливість положення Криму, за найкоротшим переліком, можна звести до наступного: Кримський півострів за свою форму наближається до квадрату. У північному куті цей квадрат з'єднується вузькою шиєю з українським степом. Східній ріг півострова витягається у формі невеличкого самостійного Керченського півострова. Тут вузькою протокою півострів відкремлюється від Таманського півострова з устям р. Кубані. З трьох боків Кримський півострів оточений Чорним морем і з четвертого — Озівським. Більша частина Криму являє собою степ з прекрасним чорноземом. Понад південно-східнім берегом, на всьому його протязі, простягається гірський кряж, у якому окрім гори сягають височини понад 1.500 метрів (Чатир Даг). Підсоння у степовій частині Криму взагалі тепле. У надморській же смузі, захищений від вітру гірським кряжем, — субтропічне. Ці умови південного узбережжя Криму, у зв'язку з прекрасними пляжами, творять південну частину Криму, за природною красою, підсонням та іншим — одним з найкрасивіших місць та кращих курортів Європи.

Таким чином однією з характеристичних рис Криму є загальні особливо сприятливі умови для життя людини на всіх ступнях розвитку людства, завдяки чому люди з'явилися у Криму вже від часу найглибшої давнини. Безпосередньо ці умови зводились до такого: Степ з найбагатшим чорноземом давав умови для розвитку хліборобства, та садівництва. Гори давали умови для розвитку скотарства та виноградництва. Море, що

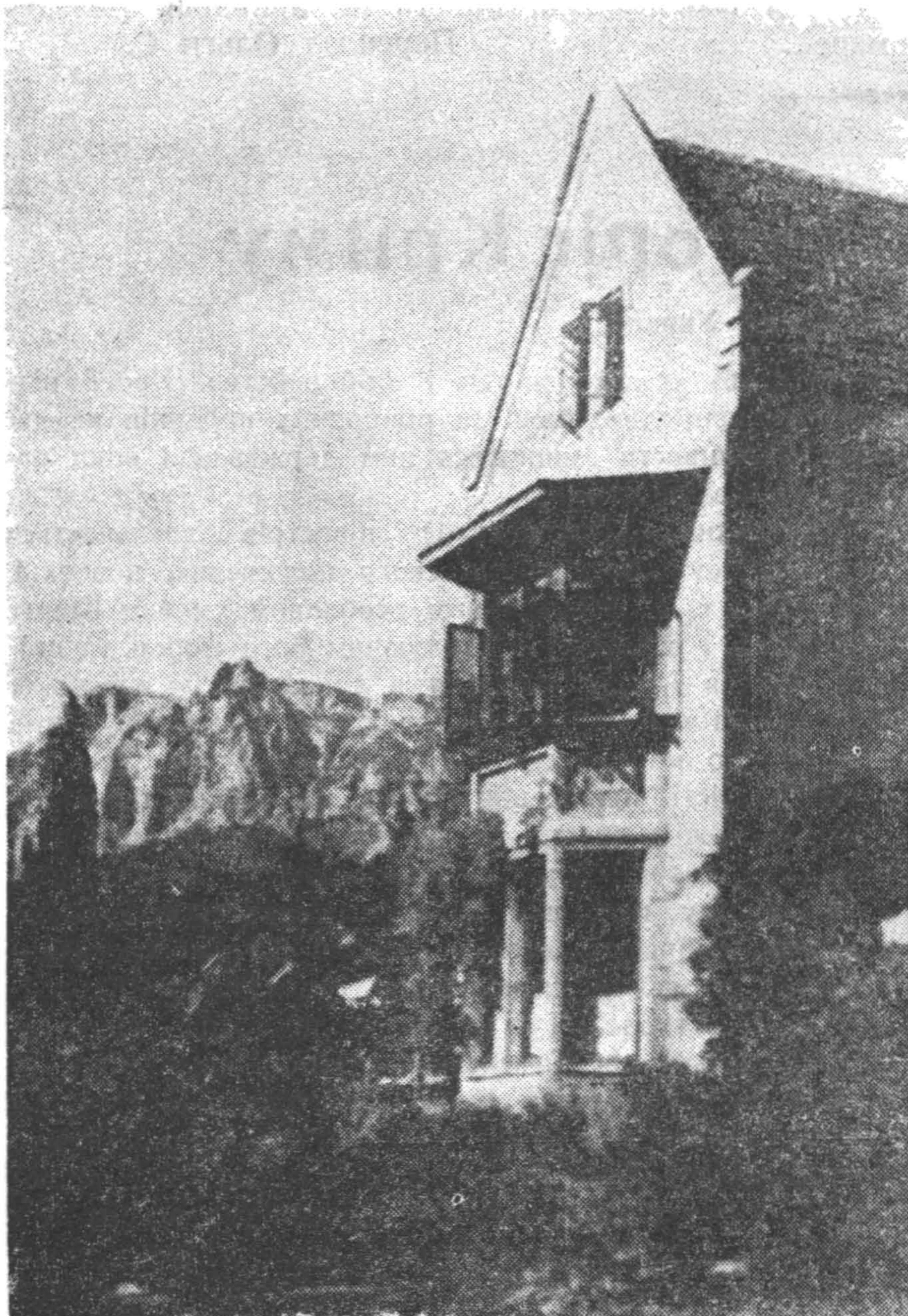

Чорне море в розвитку Східно-європейських просторів. Неоглядні ліси та болота Росії не надавали таких умов і багаточисленні фінські племена жили там цілими тисячоліттями майже не змінюючи первісних форм свого життя. Велика степова смуга, що починається від Манджурії, переходить через усю Середню Азію і Надчорномор'я, закінчуючись аж в Угорщині, давала найкращі умови для розвитку кочового скотарства і своєрідної форми феодалізму. На цій базі, у великій степовій смузі багато разів і в багатьох місцях, виникали державні формування, населення яких намагалося

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

оточує Крим зо всіх боків, славиться й досі своїми прибними багатствами. На західному березі твориться самосадкова сіль, по яку колись їздили наші чумаки. Біля Керчі — відомі поклади залізної руди, що виходять на поверхню. Гори давали умови природної оборони та захисту. Первісні люди жили тут у природних печерах та щілинах, а в середні віки окремі гори переробляли на неприступні твердині, а в скелях видовбували цілі так звані “печерні міста”, у яких печері цілими рядками було розташовано в кілька поверхів.

Оточення Криму морем та прекрасні природні бухти у береговій лінії, давали можливість зв'язку Криму з далекими країнами, ще в ті часи, коли водяні шляхи були майже єдиними і, у всякому разі, основними засобами сполучення. Через Озівське море Крим був сполучений з узбережжям того моря та з Доном, а по

Крим. Санаторія Міністерства охорони здоров'я УРСР.

Дону з усіма теренами, охопленими його басейном. Через Керченську протоку — з Кубанню, а нею — з Північним Кавказом. По Чорному морі Крим був пов'язаний з гирлом Дніпра і всім Наддніпров'ям. Теж саме й відносно Дністра та Дунаю, через які Крим був пов'язаний з Західною Європою. Чорне море пов'язувало Крим і з усіма його берегами — Кавказькими, Малоазійськими та Балканськими. Нарешті велике значення для Криму мав зв'язок низкою морів — Чорне, Мармурове, Егейське, Середземне. Цей шлях пов'язував Крим з Іонією, Грецією, Архипелагом, Єгиптом, Туреччиною та Італією. Усі ці країни відограли

якусь роль в історії Криму. Зв'язок Криму через перешийок з зональним степом, завів до історії Криму участь інших народів, особливо тюркських. Степова Надчорноморська смуга уявляла собою широкий шлях з Азії до Європи, по якому протягом майже 2-х тисяч років пересувалися найбільш кочові народи, зі сходу на захід, а часом і навпаки. Доба особливо напруженого руху, коли народи в степах з'являлися і змінювалися майже безперервно, і та доба відбилася й на історії цілої Європи, набула назву “великого переселення народів”. Для Європи ця доба визначається 4-8 ст. ст., в Надчорноморських же степах та в Криму рух тюркських народів і поява нових протягалися аж до 16 ст. **Майже всі ті народи заходили до Криму і тут валишалася якась їх частка.**

Степова надчорноморська смуга уявляє собою ніби коритар, а Крим — окрім кімнату, до якої можна було заскочити і двері зачинити. Завдяки цим загальним природнім умовам, деякі міста та держави існували в Криму протягом тисячоліть, у той час як по сусідньому степу народи сунулися хвиля за хвилею і витискували один одного. Завдяки цим умовам окремої кімнати різноманітні етнічні групи, що потрапляли до Криму, чи морем, чи степом, зберігалися тут з усією своєрідністю та культурою багато сторіч і, навіть, тисячоліть, хоч від цих народів в інших місцях уже нічого не залишилося. Таким чином Крим уявляє собою ніби **живий музей етнічних та історичних реліктів.**

Крим далеко висувається в Чорне море, має прекрасні гавані і добрий природний захист, і таких умов немає ніде більше навколо всього Чорного моря. Завдяки тому, від розвитку військової флоти грецьких та римських часів, Крим перетворюється у **морську твердиню**, що панує над усім Чорним морем. З першого вітрильної флоти над веслованою, у пізніому середнівіччі, а згодом парової над вітрильною в добу капіталізму, значення Криму яко чорноморської цитаделі посилюється ще більше. Навіть у наші часи, з розвитком повітроплавства, Крим зберігає своє виключне стратегічне значення. Крім того близкість Криму до Північного Кавказу та Кавказького узбережжя, від яких він відокремлений лише вузенькою протокою, перетворює Крим на **ключ до Кавказу** і творить з нього пляцдарм для **опанування Кавказу**. У той же час зв'язок Криму з суходолом вузеньким перешийком, дає можливість легко перетворити у весь **Крим на твердиню**, мало приступну для заведення сюди військових сил суходолом.

Положення Криму та його природа привели до того, що шлях історичного розвитку та доля Криму склалися своєрідними і насиченими великою кількістю подій, що часто мали значення далеко виходяче за межі Криму. Багато країн і народів вели жорстоку боротьбу за Крим і можна сказати, що вся його поверхня зрошувалася не дощем, а людською кров'ю.

(Закінчення в наст. числі)

MODERN HEATING

СПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT ROAD
TORONTO, ONT.

PHONE: LA. 8829

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

Проф. Х. РЯБОКІНЬ

Міннесотський Університет, США.

НАУКА В УКРАЇНІ СЬОГОДНІ

У газеті "Радянська Україна" ч. 158 (9981) за 6-те липня 1954 р. вміщено статтю начальника Головного управління вищих і середніх спеціальних учбових закладів Міністерства культури УРСР О. Любченка. У цій статті О. Любченко, як і належить такому високовідповідальному урядовцеві, майже з міністерською рангою, дає авторитетну оцінку ситуації, що витворилася у вищих наукових закладах України, вказує на помилки й недоліки їхньої роботи і дає поради, як ті помилки виправити і як їх оминути на майбутнє. Оцінка ситуації, причини, що привели до недоліків і способи їх виплавлення, як їх подає О. Любченко, здаються нам не зовсім переконливими і вірними. Обставини не дозволяють О. Любченкові сказати тієї правди, що можемо сказати ми. Тому в цій статті я поставив своїм завданням де в чому доповнити і роз'яснити оцінки і висновки О. Любченка.

Для того, щоб зрозуміти дії радянської влади, треба взяти до уваги те, що є основним для цієї влади, її еством, і чого не хоче сказати О. Любченко. А не сказавши, не може дати логічного пояснення дивовижним явищам, що відбуваються в різних ділянках діяльності тієї влади, в тому числі і в ділянці освіти та науки.

Найтипівішою рисою радянської влади є її пристрасті до безконечних експериментів і до безпредметного плянування. Сам по собі експеримент не є чимсь злим за умови, що він є завершенням чи продуктом цілої низки логічних міркувань, а не початком їх. У нормальної людини і в нормальній людській громаді спочатку йдуть міркування, а потім якає дія, а не навпаки. Що ж до радянської влади, то як це не парадоксально, але робиться там усе навпаки: спочатку експеримент, а тоді міркування над ним і його наслідками. Там в основі політичної, економічної чи культурно-освітньої діяльності лежить засада, зформульована Марксом ще в Комуністичному маніфесті: "Робоча кляса не може просто заволодіти готовою державною машиною і пустити її в дію для своїх власних потреб", і в іншім місті додає: "вона мусить цю машину знищити доценту" (К. Маркс і Ф. Енгельс — Избранные произведения, 1948, т. I, ст. 474). Це ж гасло спопуляризоване і більш пристосоване до національного російського духу у відомому Інтернаціоналі "Мы мир насилия весь разрушим до основания, а затем..." Наскільки легко їм удається виконати першу частину цього гасла, настільки трудно і майже нездійснено видається друга частина після "а затем". Щоб не бути голословним, досить навести лише один приклад, найтипівіший для радянського урядування — запровадження колгоспів. До 1928 року не було жодної теоретичної книжки чи брошури, ба навіть повісті або романа, де було б принаймні у художній формі змальовано колективні господарства, їх організацію, розподіл праці в них, керівництво ними і т. п. Тому цілком сміливо можна твердити, що комуністична верхівка не мала ніякого теоретичного уявлення про ту колосальну роботу і проблему, яка лежала перед ними в галузі с.-г. І що ж вони зробили? Зразу почали з кінця, з експерименту. Зігнали всіх селян у колгоспи, зіпсували ввесь с.-г. реманент, знищили майже всю робочу ху-

добу, спустили село, а тоді почали "міркувати" над "статутом селянської артілі" і "селянського колективного господарства". Треба сказати, що й до цього часу немає сталих вироблених статутів, і до цього часу немає стрункої і ясної ідеї існування цих маріжних каменів радянського режиму.

Так само було з родиною. У комуністичному маніфесті сказано: "На чому побудована сучасна буржуазна родина? На капіталові, на приватній наїківі.. Буржуазна родина природно відпаде і щезне разом з капіталом". Отже, влада, не чекаючи поки зникне капітал, знищила родину, в наслідок чого і сама стала загинатися з усіх кінців, а побачивши свою помилку, почала бити на сполох і всіма силами скріплювати зруйновану родину.

Точнісінко те саме відбувається в СРСР у всіх ділянках їхньої діяльності, а зокрема і в науці. Майже зразу по приході радянської влади в Україну була дощенту знищена вся стара система освіти. Знищенні середні школи, знищенні вищі школи. А тому що і тут перед знищеннем не було ніяких теоретичних, продуманих до кінця плянів, то влада почала помацки експериментувати, шукаючи виходу з того хаосу, який сама собі створила. Як видно з вищезгаданої статті О. Любченка, ще й досі не знайдено цілковитої розв'язки питання.

У рамках моєї статті немає змоги розглянути всі ті зигзаги, що їх робила влада в галузі шкільництва взагалі. Ми зупинимося лише на тому, що робилося і, як видно, і досі робиться у вищих школах, а головне університетах. Як відомо, на початку 20-их років всі університети й політехнічні інститути в Україні були зліквідовані, а на їх місце створено низку інститутів. Замість університетів з'явилися інститути професійної освіти (Профос). А тому що у творців не було уявлення про завдання і призначення інституту, то на другий же день після його створення почалися безконечні засідання й наради професорів та студентів про "профіль" профоса: кого він має готувати, кого випускати. Писалися нашвидку програми, вводилися нові дисципліни, змінювалися старі назви дисциплін на нові і т. д. А час не чекав, навчання мусило відбуватися. І тому, що наукові кадри цих інститутів майже скрізь лишалися від старих університетів, то, на щастя, практично викладання йшло за старими програмами без ніяких змін супроти попередніх 130 років життя університету (мова йде звичайно про точні науки). Наприклад в харківському профос'ї математику, фізику, хемію та природознавчі науки викладали за тими ж програмами, що і в Харківському імператорському університеті і вдебільшого ті ж самі професори. Те саме відбувалося в Київському та Одеському профос'ах. Кожної осені починалися розмови про "профіль" і кінчалися нічим, бо влада не знала, що видумати, а життя не хотіло чекати цієї видумки. І от нарешті десь 1928 року надумали ліквідувати Профос'ї і на їх місце створити так звані Фіз-Хем-Мати (Фізико - Хеміко - Математичні Інститути). І знов старе питання: кого Фіз-Хем-Мат має готувати? Учителів, інженерів чи наукових робітників? Які мусять бути програми? Який має бути "профіль"? Знов засідання, знов шукання виходу з глухого кута, у який і самі зайшли і людей завели. Питання з "профілем" не посувалося, а навчання тим часом ішло за старими програмами, за старими підручниками у викладі професорів старого університету.

Ситуацію з вищою школою в Україні в той час, на мою думку, найкраще схарактеризував ажадемік А. (він ще живий, тому його прізвища не називаю). Восени 1928 року на загальних зборах викладачів харківського університету з приводу десятиліття існування радянської влади він між іншим сказав: "Десятирічна історія науки в Україні була історією боротьби професорів з Наркомосом. Протягом десяти років Наркомос намагався розвалити вищу школу, а професори протягом десяти років намагалися її відстояти". Ця промова наборила багато клопоту для партійного керівника університету, і її постаралися затушкувати тим більше, що вона була виголошена у вузькому колі людей. Але я вважаю, що слова, сказані великим ученим і відважним громадянином, абсолютно вірні в застосуванні для всієї тодішньої науки в Україні, а не лише університетів. Фіз-Хем-Мат'н проіснували до 1934 року, не маючи офіційного виробленого профіля, що і зберегло їх від остаточної руїни. 1934 року їх знов переіменовано в університети, і навчання вже офіційно пішло за старими програмами, а питання "профілю" більше не підімалося. Отже, коли для університетів профіль нарешті було знайдено, чи вірніше — повернено, то для інших вищих шкіл, як витікає зі слів начальника вищих шкіл в Україні О. Любченка, його шукають ще й по сей час. О. Любченко пише: "Для поліпшення навчальної роботи у вузах Міністерство вищої освіти СРСР нині розробляє нові навчальні плани, які відповідатимуть завданням виховання спеціалістів вищої кваліфікації широкого профілю. Кожен вуз повинен у свою чергу зайнятися удосконаленням навчального плану відповідно до зрослих вимог нашої промисловості, сільського господарства. Треба також переглянути програми, ліквідувати в них паралелізм, звільнити їх від зайного, застарілого матеріалу". І далі в іншому місці: "Керівники цих вузів повинні подбати про посилення роз'яснювальної роботи серед випускників середніх шкіл, про широке ознайомлення їх з роботою і профілем вузів, умовами навчання..." (Всі підкреслення в цитатах мої — Х. Р.). Отже, як бачимо, профіля для багатьох шкіл в Україні і досі не знайдено. А його ж шукають більше 30 років! Тому перше, що ми порадили б О. Любченкові, це перестати робити оті чудернацькі експерименти з профілем, які дорого обходяться нашому народові. Закличте до цієї справи вчених компетентних людей, довіртеся їм, і вони вам швидко знайдуть потрібний профіль. Аби йм ніхто не заважав.

Справжньою Божою карою для вищих шкіл в Україні є вимога шкільного начальства "застосувати діялектичні методи у викладанні". Справа в тому, що десь у незакінчених роботах Енгельса ("Діялектика природи") було подано неясні міркування про діялектику в природі. І ось начальство за всяку ціну намагається ввести у викладання кожної дисципліні елементи цієї

діялектики, суть якої для нього безперечно лишається не зрозумілою. Доходило до карикатурних випадків. Наприклад, начальство вимагало від одного професора Харківського Медичного Інституту застосовувати діялектику у викладанні акушерства, і бідний професор не зів, де йому подітися. Так само було з одним з моїх знайомих — проф. Б. П. Герасимовичем, до якого ректор Харк. університету Я. Блудов звернувся з пропозицією написати статтю до університетського щоденника "За нові кадри" про застосування діялектичної методи у викладанні математики. З тиждень проф. Герасимов ходив темний, як ніч, не зів, де йому подітися і як врятувався від цієї теми. Чим ця справа закінчилася і як ухильився від цієї теми Б. П., мені не відомо, але я знаю, що Блудов звернувся з цією ж пропозицією до акад. С. Н. Бернштейна, і останній справді написав статтю про застосування діялектичних методів у викладанні математики. Стаття ця, однаке, до широкого читача не дійшла. Замість неї в екстренному випускові університетської газети з'явилася стаття за підписом самого Блудова та ще проф. Семковського, що викладав історичний матеріалізм в університеті, під знаменним заголовком — "Академік Бернштейн у поході проти марксизму". З цитат, які ядовито наводить Блудов, можна зрозуміти, про що писав акад. Б. Наприклад: "По-моєму давно треба покінчити з тією невірною і шкідливою для науки думкою, що наука є клясова, що кожна кляса має свою власну науку". Далі акад. Б. наводить цілу низку прикладів, щоб показати абсурдність твердження про клясовість науки, між іншим пише: "Революціонер Галуа, знаменитий математик, створив свою теорію груп, а лорд Кельвін, знаменитий фізик, відкрив цілий ряд законів фізики". Далі акад. Б. наводить цілу низку осіб з різних соціальних станів, що спричинилися до розвитку науки. І тут Блудов вигукує: "От бачите, у яке буржуазне багно можна скотитися, коли відійти від справжньої марксівської методи!" На закінчення своєї статті, відповідаючи тим, які твердять, що позбавлена діялектичного методу західня наука не має виходу і перебуває у смертельній кризі, акад. Б. писав: "Нехай Шредінгери, Діраки й Вейлі "спотикаються" без діялектичної методи. Я побажав би їм лише одного, щоб Блудови не заражали їм прорубувати вікно у невідомі для людства таємниці". Академік Б. був надто великою фігурою зі світовим ім'ям, щоб його зразу ж повести "по дорогам таежним" і примусити "полюбити точку". Зате було зорганізовано цілі ватаги комсомольців, які бігали по всьому Харкову, збираючи підписи проти акад. Б. і вимагаючи від найближчих учнів академіка, — професорів університету, — писати до міської газети статті з анатемою проти нього. Закінчилось тим, що акад. Бернштейн залишив Харків і подався шукати собі притулку десь на півночі.¹⁾

Це є лише один з епізодів, що характеризує трагічну, а разом і смішну ситуацію, у яку попала наука

¹⁾ Але Сергій Наташевич Бернштейн і на сьогодні є математик із світовим ім'ям. Він завідує відділом математики Академії наук СРСР. А Семковський і Блудов обидва знищені владою: Семковського розстріляно в Полтавському політозоляторі, а Блудов загинув в Ухта-Печорському спецтаборі. Саме до них влада застосувала практично свою діялектичну методу: "Мавр зробив своє діло, мавра можна викинути геть."

ФАРБИ
ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
Власник: ОЛ. ОХРИМ
купуйте найліпше в
METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
823 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

в Україні, О. Любченко не говорить своєї думки про те, як ось такі методи керівництва наукою впливали на її розвиток. Але ми знаємо, що ці методи знищили в Україні науки філософські і соціологічні, знищили історію як науку. Партия визнала це, скасувавши вступні іспити з історії при вступі до вищої школи. Також завдяки діялектичним методам знищено історію літератури і зведено на нівець теорію поезії і прози і т. п. Наука, на яку наділи клясову петлю і діялектичний намордник, не може вільно розвиватися. Це перше, що мусить узяти під увагу О. Любченко, коли хоче оздоровити науку в Україні.

Другою після профіля дуже важливою справою в галузі вищої освіти є наукові кадри. Тому що наукові кадри з галузі т. зв. гуманітарних наук (історія, філософія, соціальні науки, мова, література) були або винищенні, або зведені нанівець, так само, як і самі ці науки, то все, що я буду тут говорити, стосується переважно або майже виключно до кадрів з точних і природничих наук. Ці кадри радянська влада одержала в спадщину від старих університетів і вищих технічних шкіл і, треба сказати, ставилася до них з досить великим респектом. Професора поважали і студенти і адміністрація, а в правному та економічному відношенні ці кадри прирівнювались до заводських робітників. Та їх було надто мало, порівнюючи з тими потребами, які стали перед владою. Число вищих шкіл швидко зростало, а викладачів бракувало. Тому почали запрошувати до викладання осіб, що хоч і закінчили вищі школи, але не мали належної кваліфікації. Десь до 1926-27 р. число таких некваліфікованих лекторів зросло до того, що в ньому зовсім загубилися справжні наукові кадри. Тоді влада додумалася і почала підготовку нових наукових кадрів. З цією метою організували т. зв. аспірантуру при окремих катедрах вищих учбових закладів, або навіть одкривалися окремі наукові інститути аспірантури. Так, наприклад, для підготовки кадрів з математики організували Науково-дослідний інститут математичних наук у Харкові та Інститут математичних наук при УАН у Києві. До цих інститутів приймали осіб з відповідною університетською освітою і які подавали добре надії стати науковим робітником. Термін навчання в аспірантурі був від 2 до 4 років, залежно від галузі науки. Так, наприклад, для математиків цей термін є три роки. Після закінчення аспірантури абитурієнт мусів захистити дисертацію на якусь самостійну тему, і після успішного захисту йому присуджувалося вчений ступінь "кандидата наук". Математикам давався ступінь "кандидата фізико-математичних наук", що дорівнюється американському "докторові філософії" (Ph. D.), і вище за докторат німецького університету. Щождо докторського ступеня, як цей ступінь розуміли в царській Росії і як його зараз розуміють більшовики, то це дуже високий науковий ступінь, якого немає зараз ні в Західній Європі ні в Америці. Згідно з радянськими законами й інструкціями ступінь "доктора наук" присуджується особі, яка має видатні друковані праці в даній галузі та керує науковою роботою. Тому ступінь доктора в СРСР має лише порівнююче невелика кількість наукових робітників. 1932-33 року вийшов спеціальний закон про радянську вищу школу, у якому зокрема говорилося, що викладати окремі курси у вищій школі мають право лише кандидати і доктори наук. Хто не мав цих ступенів, мусив або захистити відповідну дисертацію, або йти до аспірантури, або

взагалі залишити викладання у вищій школі. Для виконання цього закону був даний певний час, а тому, що 50% викладачів вищої школи не мали відповідної кваліфікації і звільнити їх не можна було, не зруйнувавши самої школи, то строки для набуття кваліфікації перманентно продовжувалися, і, як видно зі статті О. Любченка, ситуація на сьогодні виглядає так:

"Не можна обминути таке важливе питання, як забезпеченість наших інститутів і університетів кадрами професорів і викладачів. На жаль, у цій справі не все гаразд. З 15,347 чоловік професорсько-викладацького складу вузів УРСР тільки 783 мають вчений ступінь докторів наук і 5,010 — кандидатів. Близько 60% педагогічного персоналу вищої школи республіки не має наукових ступенів і звань. Недостатньо використовується у нас можливість підвищення кваліфікації викладачів через річну аспірантуру і докторантуру. Понад 30% місць в річну аспірантуру і понад 50% в докторантуру і досі не заміщено. Керівники вузів повинні переглянути свої кадри і рекомендувати найбільш перспективних працівників до річної аспірантури і докторантури.

Незадовільно поставлена у вузах підготовка наукових кадрів через аспірантуру. Досить сказати, що в цьому році більше половини аспірантів не подадуть в належний строк своїх дисертацій на захист. Причина цього — недостатня вимогливість як до аспірантів, так і до їх наукових керівників з боку катедр, директорів вузів.

Недоліки в підготовці наукових кадрів через аспірантуру в значній мірі пояснюються й тим, що до аспірантури приймаються випускники вузів зразу після закінчення інституту чи університету, тобто без усякого досвіду практичної роботи. У зв'язку з цим дуже мало виконаних аспірантами робіт бувають придатні до впровадження в практику. Інакше стояла б справа, коли б вузи приймали до аспірантури спеціалістів з досвідом роботи на виробництві, людей, що мають свої винаходи та раціоналізаторські пропозиції, друковану продукцію у вигляді статей, наукових розробок і т. д. Адже відомо, що аспіранти, які прийшли з виробництва, як правило, здають на захист свої дисертації дотреково.

Слід звернути увагу й на те, що й досі не вижито лібералізму при оцінці дисертацій вченими радами вузів. Тільки за 1951, 1952, і 1953 рік Вища атестаційна комісія відхилила рішення вузів УРСР про затвердження у вченому ступені докторів наук 10 чоловік. Найбільша кількість відхилень припадає на Харківський і Київський медичні інститути. За цей же час ВАК скасувала рішення вчених рад вузів УРСР про присудження ступеня кандидата наук 54 чоловікам — з Київського медичного інституту, Київського університету, Київської консерваторії, Харківського медичного та Харківського ветеринарного інститутів та ряду інших вузів. Позбутися хиб у підготовці наукових кадрів через аспірантуру — першочергове здання вузів."

Ми погоджуємося з О. Любченком, що ситуація з науковими кадрами в Україні незадовільна, але бачимо тут іншу причину. О. Любченко не говорить про те, що бути професором у радянській школі та є й в Україні, де одне лише викладання українською мовою вважається за злочин, надзвичайно відповідальна і небезпечна річ. Викладаючи такі дисципліни як філософія, соціологія, економіка, історія, література тощо, можна бути певним на сто відсотків, що колись "ухилишся"

або праворуч або ліворуч від "генеральної лінії". А той, хто "ухиляється", без суда і слідства іде "побліже к східному сіянню". Із-за страху перед цим "сіяннем" мало людей талановитих і здібних до науки йде в аспірантуру і докторантuru. Ці люди вживають всіх засобів, щоб знайти собі безпечніше місце. Ідуть же на такі посади лише ті, яким "терять нечого", або за партійною рознарядкою. Ось чому такі аспіранти не подають вчасно дисертацій, а "30% місць в річну аспірантуру і понад 50% в докторантuru і досі не заміщено".

Також треба зробити професора вільною людиною і не тероризувати його різними ідеологічними ухилями. Щоб прочитавши лекцію, він міг спокійно спати вночі, а не думати всю ніч, чи не зробив він у сьогоднішній лекції якогось ухилу. Треба забезпечити професора матеріально. Бо коли середній американський професор — Associate Professor має коло 7000 доларів річно — що дорівнює не менше, як 84,000 карбованців¹⁾, — то професор в Україні має максимум 12.000 карбованців на рік, або 1000 карбованців на місяць. Треба зменшити навантаження професора лекціями. Середній американський професор має 360 годин річно і жодних інших навантажень. Середній професор в Україні (кандидат наук) — 720 офіційних годин на рік плюс безконечне навантаження у вигляді засідань, зборів, політзанять тощо, які забирають у нього увесь позалекційний час. Йому немає коли навіть до лекцій готовуватися, не то що працювати над собою. Цим і лише цим можна пояснити, чому з 15,347 викладачів вузів УРСР 60% не мають наукових ступенів і звань. Також лише цим можна пояснити чому 30% місць в річну аспірантуру і понад 50% в докторантuru і досі не заміщено.

Третім складовим елементом всякої школи є студенти, тобто об'єкт навчання. На початку революції двері всіх без винятку шкіл в Україні були широко відчинені, і абсолютно кожний громадянин, незалежно від статі, соц. походження, віку і навіть попередньої підготовки, міг іти до любої школи. Винятком були лише школи чисто партійні. Пізніше, десь з 1920 року, студентів почали просівати крізь академічне сито, а ще пізніше — 1925 — і на сіто соціальне. Просівати студентів крізь академічне сито було дуже трудно. Труднощі виникали з двох причин: 1) не було середньої школи, яка давала б достатню для вищої школи підготовку (семирічка була занизька). Тому на вступних іспитах доводилося знижувати вимоги для вступників. 2) Після 1930-х років мало було охочих вчитися. І тому кожної осени в деяких ВУЗах складалася така ситуація, яка загрожувала існуванню самої школи: заяв про бажання вступити до школи було дуже мало. Для ілюстрації я можу привести один випадок з власної практики. Восени 1937 року мене призначили членом іспитової комісії з математики для вступників до Харківського університету. Моїм завданням було скласти за-

1) Купівельну спроможність радянського карбованця я оцінюю наближено в 12-13 разів меншою проти купівельної спроможності американського долара на підставі цін на продукти в СРСР, опублікованих офіційно радянською владою після повоєнної грошової реформи і після зниження цін на продукти 1951-52 року. (Див. "Соц. вестник" ч. 4 (652), квітень 1952, стор. 58 — С. Шварц "О ценах, зарплатной плате и о прочем").

дачі для іспитів, перевести іспити і подати перевірені письмові роботи з моїми оцінками до приймальної комісії, що складалася з ректора, секретаря парт-організації і голови профкому. Коли я з'явився переводити іспит, то мене зустрів заклопотаний декан факультету і сказав, що цього року подано заяв не більше як 50% того, на що сподівалися, і що іспити відкладаються, бо ректор і секретар парткому пішли до Обкому шукати виходу із ситуації. Як пізніше виявилося, в Обкомі цю справу розв'язали знову таки цілком по-більшовицькому, а власне: розіслали "разверстку" по всіх великих заводах Харкова, за якою кожен завод мусів дати певне число молодих людей, придатних до науки. Через декілька днів мене знову покликали переводити іспити. В університеті я застав таку картину: всіх вступників зібрали у великій фізичній аудиторії, побудованій амфітеатром, так що деякі з них сиділи геть під стелею. Збори переводили секретар парткому Заболотний і голова профкому Альперович. На повістці денний — розяснення вступникам профілю університету. В той момент, як я увійшов у залю, підвівся один із вступників і запитав Альперовича: "Скажіть мені, а чим я буду, як закінчу університет?"

— Будеш вчителем, а можливо директором школи, — відповів Альперович.

— А скільки я матиму платні на місяць?

— Коло 450 карбованців на початок, а далі дістанеш прибавку.

— Тоді викресліть мене зі списку вступників, — сказав хлопець. — Я зараз слюсар на заводі і маю 750 карб. місячно, а через п'ять років матиму лише 450. Дякую вам. — Він підвівся і пішов до виходу. Але до виходу треба було йти повз президію, що сиділа за довгим демонстраційним столом біля дверей. І коли хлопець порівнявся з президією, до нього перегнувся через стіл секретар Заболотний і з неописаною злобою на обличці й у голосі прошепотів: "Ти член партії?" — Так. "Тоді положи квиток на стіл і виходи! З партійним квитком ти звісі не вийдеш!" Хлопець зупинився, як приголомшений, а тоді повернувся назад і з похиленою головою повагом підійшов нагору на своє місце під тривожні погляди усієї залі. Потім пізніше, він часто підходив до мене і скаржився: "Ну що ж я маю робити т. Рябокінь? Маю жінку, двоє дітей і 200 карбованців стипендії, як на них прожити? І для чого мені все це?" Я намагався заспокоїти його.

Я навів цей досить довгий приклад, щоб розвіяти невірну думку, яку розповсюджують на еміграції деякі наївні чи може навіть злосні особи, про радянську вищу школу, де начебто вчилися майже виключно "партійні з високим стажем". Це абсолютно не відповідає правді. Я з власного досвіду знаю, що партійців у кожному класі було не більше 1-2 на 25-30 студентів, тобто не більше 3%. Комсомольців було значно більше, але комсомолець ще далеко не партієць.

Згаданий приклад пояснює ще й друге явище: наука в СРСР приваблює не всіх молодих людей. Не приваблює тому, що часто доля людини з освітою виглядає безперспективніше, ніж доля звичайного робітника. Ставши інтелігентом, робітник позбувався усіх привілеїв, яких раніше він мав чимало, порівнюючи з іншими прошарками суспільства. По-друге, як правило, добрий слюсар одержував більше, ніж звичайний вчитель, агроном чи лікар. По-третє, може це найголовніше, учитель чи агроном на селі крім своєї роботи мусів

РІЗДВЯНІ ДАРУНКИ...

ЗВИЧАЙ НА СВЯТА РІЗДВА ХРИСТОВОГО.

Звичай Різдвяних дарунків походить з часів давнього Риму, коли римляни обмінювались дарунками першого дня нового року. Цей звичай перенісся пізніше на час Різдва Христового і в наших часах є одною з найбільших преміостей свят Різдва Христового.

O'Keeffe's

G-N54-6

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

виконувати обов'язкове громадське навантаження: допомагати збирати продподаток, розповсюджувати по-зижу, приймати участь в посівній і збиральній кампаніях і т. п. Від усіх цих кампаній людина часто божеволіла і не знала куди подітися. І ще одне. Кожен вступаючий до університету чи інституту знав, що по закінченню він не має права вибрати місце роботи — його по-шлють туди, куди знайдуть за потрібне. Багатьох за-силали в закутки, яких і на малі не можна було від-шукати. Все це створювало таку ситуацію, що до деяких вузів (політехніка, авіація, інженерія) люди ідути з більшою охотою, бо їхнє майбутнє і профіль самих вузів більше означений. Університети, агрономічні, ветеринарні та мистецькі вузи завжди мали недобір студентів, що в основному пояснюється вищезгаданими причинами.

Починаючи з 1932-33 року, коли в Україні були за-ведені нові середні школи, десятирічки, і зліквідовані різні "школи по підготовці до ВУЗ'їв, становище швидко міняється. Вже 1935 р. до Харківського університету вступила молодь, цілком підготовлена сприймати університетську науку. Далі підготовка вступників ще покращала. Влада, стомлена експериментуванням зі школою, повернула назад до старих університетів і середньої школи.

"І на сьогодні, — пише О. Любченко, — загалом у 147 вищих учбових закладах України буде набрано 49.350 чоловік, крім того понад 23 тисячі вступників приймуть заочні відділи вузів, більше 3 тисяч — вечірні відділи. У два рази проти торішнього збільшиться прийом випускників середньої школи в групи прискореної підготовки технікумів та інших спеціальних середніх учбових закладів". Все це ще приемніше було б чути, коли б справді ті тисячі нашої молоді мали змогу нормально вчитися і набувати нормальне знання. Але знаючи систему радянської освіти в минулому, острах бере за їх долю. Мусить же нарешті зрозуміти керівники освіти, що систему освіти в любій державі не можна просто зруйнувати, якщо вона нам не подобається, чи не відповідає зміненому економічному, господарському чи політичному станові. Змінюючи систему освіти, завжди треба пам'ятати, що вона має за собою поверх столітній досвід і що в основі її лежить якесь здорове начало, що його не можна порушувати, не викликавши загальної катастрофи. Це зайвий раз доводять експерименти радянської влади.

— о —

Нарешті декілька слів про адміністрацію вищої школи в СРСР. Як правило після революції ректорами університетів і директорами інститутів стали люди цілком не підготовлені для цієї ролі. Дуже часто вони не мали вищої освіти, а інколи навіть і систематичної середньої освіти, а призначалися на ці посади лише за партійні заслуги. Так, наприклад, один з перших ректорів Харківського університету Гаврілів, сам з Галичини, був офіцером австрійської армії і членом компартії. Він здається мав вищу освіту, але довго ректором не був: зневірився в радянській владі і застрілився. Другий ректор — Я. Блудов, шахтар з Донбасу без усякої освіти. Вже будучи ректором учився в інституті червоної професури. З ним трапилася просто комічна історія: його полав Обком проводити партійну чистку в Лозівському районі, а коли він повернувся з чистки до Харкова, то довідався, що його самого вичистили. Незабаром його заарештували і заслали на північ в Ухта-Печорський спец. табір. Куїс, латиш, що заступав Блу-

дова, не мав ніякої систематичної освіти. З Харкова був переведений ректором до Дніпропетровського університету, а пізніше засланий. Нефоросний, що заступив Куїса, теж не мав ніякої освіти. Мені довелося бути особисто присутнім на загальних зборах професорів і студентів, де перший раз прилюдно виступав Нефоросний. На сцену вийшла широкоплеча коренаста людина в кепці і хромових чоботях з руками в кишенях пальта. Його зустріли гучними оплесками. Коли він почав щось говорити, його хтось перебив і запитав, яке в нього соціальне походження. Виявилося, що він слюсар з Дніпропетровська, був членом Обкому партії на Чернігівщині, потім директором якоїсь партійної школи, потім десь чистив партію і т. п. До речі, його теж арештували і заслали. Довгий час після арешту Нефоросного постійного ректора не було, а виконував його обов'язки Гуревич, який і сам викладав в університеті, здається педагогічні дисципліни. Він був людиною таковою. Постійним ректором згодом призначили Са-зонтова, за професією — банківського робітника. Він був ректором аж до початку війни. Зараз ректором Харківського університету є проф. Буланкін, один з викладачів політичних дисциплін в університеті. Я навів список цих правителів науки в Україні, щоб показати як "безшабашно" і злочинно ставилася радянська вла-да до науки протягом 25 років свого існування. Тому з великим задоволенням і щирою приємністю доводиться погодитися з О. Любченком, що наш народ має значні досягнення в галузі науки. Видно, що він не відстає від Західної Європи та Америки. Знаючи умови, у яких ці досягнення здобуваються, доводиться ще нижче схилити голову перед страшними жертвами і надлюдськими зусиллями, які несе наш народ на науковому полі, де йому доводиться боротися не лише за досягнення науки, але і з владою, яка си-стематично гальмує і руйнує те, що з таким трудом здобуває народ, його вчені і витривала молодь.

Г. ЧОРНОБИЦЬКА

ЧАЙКА

Закружляла клаптиком палеру
Біла чайка над моєю грядкою,
Кожним ранком гостю легкоперу
Привітаю усміхом і... згадкою.
Пам'ятаю зустрічі минулі,
Рідний берег і далекі гавані..
Дні пройшли... пробігли... промайнули:::
Світлотінь іх завжди дорога мені...
Прилітай же, прилітай, пташино!
І кружляй згори у леті спадистім —
Я тобі шматочок хліба кину,
Ти мені — у серце краплю радости.

Аделаїда.

ЄДИННИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГЛЯ В ТОРОНТО

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і блочера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarborough Junction — Tel.: AM. 1-1371

Валентина Радзимовська

В. В. Радзимовська — доктор медицини, професор Київського університету, керівник Катедри фізіології та Біохемії, співробітник УАН і численних науково-дослідних інститутів у Києві, — народилася 1 жовтня ст. ст. 1886 року в м. Лубнях на Полтавщині, у родині місцевого поміщика з старого козацького роду Василя Яновського. Мати її, Любов Яновська, відома письменниця і драматург, ще з дитячих років прищепила своїм дітям любов до всього українського, а спеціально до дочці Валентині любов до української природи, до її незображенних багатств і до необмежених можливостей для вичення.

Виховувалася Валентина Василівна спочатку дома, а пізніше у місцевій гімназії, яку закінчила в 1902 році. Тут вона набула всіх своїх прикмет — працездатності, терпеливості і відважності.

Вищу освіту з ділянки медицини, вона здобувала спочатку в Києві, в Університеті св. Володимира, пізніше в Петербурзі, а закінчувала знову таки в Києві. У 1913 році склала державні іспити з відзначенням і була залишена в Університеті, для підготовки до професорської діяльності. Почала працювати у проф. А. Садовня, у лабораторії фізіологічної хемії на посаді асистента. У той час це було небуденне явище, що жінка з таким успіхом завершує вищу освіту і починає так свою кар'єру. Від тієї дати починається наукова діяльність Валентини Василівни, яка тривала рівно 50 років без зміни фаху.

У 1915 році В. Радзимовську призначено старшим асистентом при цій же катедрі. У 1918 році вона габілітувалася на доцента, а в 1924 році, після успішного захисту докторської дисертації на тему: "Про вплив водневих йонів на життя клітин теплокровних організмів", — її обрано на керівника катедри фізіології в цьому ж університеті. Варто нагадати, що університет у Києві, як і в інших містах України, зазнавав різних перетурбаций, скорочувань, поширювань, реорганізацій, а найбільше — переслідувань національно свідомих професорів і студентів. З університету поставали інші наукові навчальні заклади, у яких приходилося тим, хто залишався на волі, працювати. Тому В. Радзимовська працювала також в Київському Інституті Народньої Освіти, Київському Педагогічному Інституті, які були постали з університету. У зв'язку з тим, що університетські катедри не завжди мали потрібні засоби для науково-дослідної праці, а дуже часто дирекція вищих шкіл навіть перешкоджала веденню експериментальних дослідів, тому, як правило, усі науковці мусили працювати в одному, або кількох науково-дослідних інститутах. Хоч В. Радзимовська і не припиняла наукової праці у високій школі, проте, вона не могла обійтися і без спеціальних науково-дослідних інститутів. І справді, вона зосереджує свою наукову діяльність у таких установах: у Київському Науково-дослідному Туберкульозному Інституті, в Інституті Ортопедії і Травматології, в Інституті Психіатрії і Неврапатології, в Інституті Клінічної Фізіології УАН, в Інституті Педагогики та інших. У цих навчальних і науково-дослідних установах В. Радзимовська не лише виконала коло сотні наукових праць, але, що найголовніше, створила численну свою "Школу Фізіологів Радзимовської". Приблизно на 1928 рік припадає найбільший розквіт

її наукової творчості. Вона друкує свої праці не лише в українських та російських журналах, а й в англійських та німецьких. У 1928 році вона виїздить до Німеччини де працює у відомих фізіологів Шаде, Фішер та інші більше як шість місяців. Повернувшись з Німеччини, В. Радзимовська з захопленням прилюдно розповідає про досягнення німецької фізіології і окремих її представників. Невідомо, чи це, чи все взяте спільно, але влада її заарештувала 13 серпня 1929 р. і тримає майже рік у в'язниці, обвинувачуючи в участі в СВУ і в зв'язку з закордоном. Звільнені з в'язниці — 30 березня 1930 року — її забороняють працювати в педагогічній ділянці і в УАН. Усі інші наукові установи теж боялися приймати її на працю, але завдяки своїй настирливості, вона таки переборола всі перешкоди і почала працювати в Туберкульозному, Ортопедичному та Психоневрологічному інститутах, а з 1939 року навіть і в Мелітопольському педагогічному інституті. Під час другої світової війни В. Радзимовська продовжує наукову працю в тих можливостях, що були створені за німецької окупації, а в 1943 році переїздить до Львова, в 1944 р. до Братислави, а в 1945 р. до Мюнхену в Німеччині. Тут після закінчення війни і створення відповідних умов В. Радзимовська розгортає наукову й педагогічну діяльність в Університеті УНРРА та УТГІ. Тут її обирають професором фізіології і біохемії медичного (УНРРА) фармацевтичного та ветеринарного (УТГІ) факультетів. Перед самим виїздом до Америки вона керує деканатом фармацевтичного факультету УТГІ.

У 1950 році переїздить до Америки і живе то в сина — проф. Е. І. Радзимовського в м. Шемпейне, шт. Іллінойс, то у дочки — д-ра О. Радзимовської в Нью-Йорку.

Уже в Америці розгорнула активну наукову діяльність, головне по оформленню своїх давніших наукових праць. Багато приділяла уваги налагодженню наукової роботи Медичного Відділу УВАН, секретарем якого вона була обрана, а також Математично-Природничо-Медичної Секції НТШ.

Померла 22 грудня 1953 року в м. Шемпейне, штату Іллінойс, США.

Такий життєвий шлях В. Радзимовської. Переходимо до перегляду її наукової діяльності та наукової спадщини.

Наукова діяльність В. В. Радзимовської

Як ми уже згадували, В. В. Радзимовська ще в родині, від матері, письменниці Л. Яновської, перейняла нахил до спостережливості над природою, що привело її до медицини, як найважливішої ділянки природознавства. І в гімназії і в студентські часи у стінах університету, ця любов до природознавства міцніла, як також зростало переконання, що лише в цьому напрямку лежить її життєвий шлях. У студентські часи В. Радзимовська набула всі потрібні знання, вивчила найпоширеніші методи науково-дослідної праці, тому її і припала такачасть, після закінчення університету залишитися при університеті для підготовки до професорської кар'єри. І почала вона її, як кажуть, у щасливий день, бо дуже швидко переходить від одного наукового звання до другого, вищого. Справді, у 1913 році — асистент, в 1915 році — старший асистент, в 1918 році — доцент, в 1924 році здобуває докторський науковий ступінь, вчене звання професора і катедру фізіології. Але це зовнішня сторона справи, хоч і про

нії можна сказати, що нічого в світі легко не дається: кожен з цих етапів треба було брати з великими перешкодами, з затратою енергії, праці, уміння конкурувати, а головне виправдати себе на кожному становищі, бо в протилежному випадку буде замкнений шлях до наступного.

До того треба ще додати, що В. В. Радзимовська увесь час брала участь в громадському життю. Вона була учасницею "Старої громади" в Києві, пізніше активним членом Київського Наукового Товариства, Київського Медичного Товариства, Членом Фізіологічного Товариства, членом Товариства Патологів, одним з найактивніших організаторів Української Академії Наук, членом кількох Науково-дослідних Інститутів, учасницею численних наукових Всесоюзних, Всеукраїнських і навіть Міжнародних Конгресів.

Тому навіть такі, чисто формальні факти уже кажуть, що В. Радзимовська мусіла дати для української і світової науки, щось особливе, незвичайне, велике. Проте, відповісти на питання про наукову спадщину В. В. Радзимовської дуже трудно з багатьох причин. Найперше, що ми не маємо під руками потрібних джерел — всіх її друкованих праць. Подруге, що найважливіші праці її мабуть не видруковані, бо забрані ДПУ при арешті і звичайно не повернені. Потрет, що ми навіть не маємо повного списку її друкованих праць, як також не маємо списка виконаних під її керівництвом дипломових, кандидатських, магістерських, докторських і звичайних експериментальних праць. Всеж таки те, що нам родина ласково дозволила переглянути і використати для цього нарису, неповний список і кілька десятків самих друкованих праць, а головне наші враження від співпраці з В. Радзимовською на батьківщині в Києві і на еміграції в Німеччині, відгуки її учнів і співробітників на її смерть, дає нам право твердити, що в особі її українська наука мала величну постать жінки, вченої і громадської діячки, і що її наукова спадщина величезна. Навіть поверховий перегляд видрукованих праць, як найкраще свідчить про діяльність її наукових інтересів, глибину досліджуваних проблем, численність співробітників, численність і солідність наукових установ що стоять в підзаголовках праць, не кажучи вже про стиль і зовнішнє оформлення окремих наукових статей. Все це свідчить, що В. Радзимовська жила найпередовішими ідеями, володіла наймодернішими методами, працювала над найтруднішими проблемами. Тому, вона створила не лише власні прийоми і методи дослідження, що увійшли в світові підручники, не лише власну школу фізіологів, але також вписала в історію науки своє ім'я в фахову літературу як творець нових духових вартостей. Переглядаючи тогочасну літературу з фізіології і біохемії, ми бачимо численні посилання, цитати, реферати праць В. Радзимовської, а це є найкращим ствердженням нашої тези.

Здається першою її працею, а у всякому випадку дисертаційною темою, над якою вона працювала майже п'ять років, була проблема вивчення "Впливу водневих йонів на життя клітин теплокровних організмів". У цій праці вона не лише ствердила важливість концентрації водневих йонів для життя клітин, а й розробила цілком нову техніку культивування клітин поза організмом, і нову схему апаратури для точнішого вивчення змін у клітинах під впливом змін концентрації водневих йонів. Саме ці методи і схеми увійшли у

великий підручник в німецькій мові: *Gewebezuechtung. Handbuch Der Biologie Der Gewebezellen in Vitro.* von Albert Fischer. Dritte Ausgabe, Muenchen, 1930, 661 сторінок. Цей факт між іншим дуже багато говорить, бо треба справді щось дуже важливе і оригінальне в науковому розумінню виконати, щоб майже спочатку наукової кар'єри попасті до світової літератури.

Валентина Радзимовська.

Наукову діяльність В. Радзимовської можна поділити на кілька періодів, від початку наукової кар'єри в 1913 році до її завершення в 1924 році. Другий період від початку очолювання катедри в 1924 році до дня ув'язнення в 1929 році і останній від часу звільнення з в'язниці по день смерти.

Перший період характеризується тим, що автор крім посиленої праці над собою на початку, зосереджує свою увагу над проблемами вивчення біологічних процесів під кутом зору фізико-хемічної аналізи та обміну речовин. У цей час вона друкує свої праці не лише в українських і російських наукових журналах, а й за-

кордоном — в Америці та Німеччині. Це теж свідчить про те, що В. Радзимовська з своїми науковими працями почала виходити в широкий науковий світ.

Між іншим цікаво відмітити, що крім наукових праць вона написала надзвичайно цікаву монографію під називою “Діти часів революції” (про фізичний розвиток українських дітей м. Києва). У вступній частині вона каже “Тяжка економічна криза в наслідок війни, революції і голоду (Їде мова про голод 1921 р.) відбилася на фізичному стані людності України”.. “Завданням моєї роботи було вивчити стан фізичного розвитку дітей, що перебували цей час у Києві”. “Вивчення — крім практичного завдання з'ясувати характер допомоги, що її потребує людність України, — мало також на меті використати цей історичний момент в життю українського народу, для з'ясування оскільки взагалі подібні соціальні фактори можуть впливати на розвиток і стан населення”. А у висновках стверджує: “На підставі всього наведеного мною, стверджую, що під час революції був порушений нормальний розвиток дітей. Вони мають не лише меншу від норми вагу і гірше відживлення, а й недорозвинені окремі органи, що в свою чергу спричиняє різні фізіологічні розлади і зниження опірності дитячого організму до несприятливих умов життя” (стор. 34-35). Цією працею В. Радзимовська ніби хотіла — на підставі фактів про вплив революції, якої вона сама була учасницею, на фізичний стан населення — застерегти майбутні покоління від небезпеки, що в собі таять подібні соціальні зрушенні.

Другий період у науковій творчості В. Радзимовської був плодотворніший щодо кількості праць наукових, і громадсько-наукової активності. За цей період вона виконала і опублікувала 15 наукових оригінальних праць здебільшого у співавторстві з визначними вченими (Кронтовський, В. Іванов) і своїми учнями. Щодо тематики, то продовжуючи попередні теми, вона значно поширює і поглиблює їх, а також поширює саму тематику, на проблеми патофізіології. Як наслідок цього, можна подати для прикладу її виступ на Всесоюзному З'їзді Патологів в 1927 році в Києві. Її доповідь, як фізіолога, на цьому Першому Конгресі Патологів, була прийнята як щось надзвичайне, а в ухвалах спеціально було відмічено її заслуги на цьому новому для неї полі діяльності. Можливо, що то було справді поштовхом до її наступних численних дослідів в ділянки патофізіології. На цей період припадає творення “Школи Радзимовської”, що здебільшого складалася з молодих дівчат, яких вона собі відбирала з серед найобдарованіших студенток університету і молодих лікарів. До речі тут згадати кілька прізвищ: Яцимирська, Плотнікова, Юрієва, Балинська, Одрина, Драбкіна, Фоломіна, Чернишова, Слонінська, Рузина, Чернявська, Кожинська, Ромадановська, Загурська, Закс, Кучерова, Писаренко, Хіденко та інші. В 1928 році В. Радзимовська відбула шостимісячне відрядження до Німеччини. Працюючи у відомих лабораторіях, крім осо-бистого контакту із німецькими вченими, вона інтенсивно працює над розв'язанням низки проблем з ферментології у тканинах організму. Перебування закордоном багато її дало, бо вона не лише ознайомилася з постановкою наукової справи в кращих лабораторіях, а й набула більшої віри в себе. Лише там вона оцінила свої сили і здібності універсалні. Варто згадати, що проф. Фішер пропонував її залишатися в Берліні і стало працювати. Повернувшись до Києва, В. Радзимовська виступає з низкою звітів про свою роботу за-

кордоном. В Академії наук у Будинку Вчених, в Університеті, в Медичному Товаристві. Розповідаючи про свої враження від Німеччини, вона з захопленням оповідала про зразкові порядки в Німеччині, про велике досягнення вчених, про прекрасні лабораторії. Мото-рошно ставало всім присутнім від порівняння з радянською дійсністю.

На цей час припадає обрання Президентом Академії Д. Заболотного, теж медика, славетного епідеміолога, і плянування організації Медичного Циклу УАН. Здавалося, що найактивнішим членом цього циклу буде В. Радзимовська, бо до того вона має всі кваліфікації і навіть заслуги в творенні УАН. Та не так сталося, як про це всі думали. Замість обрання Членом Академії, її в 1929 році заарештовують у справі СВУ, ув'язнюють, і тримають майже рік в одиночній камері. Не місце тут говорити про всі тортури, що їх перенесла за цей час В. Радзимовська, бо вона сама рідко коли про це згадувала, досить лише сказати, що пе-ребування в ув'язненню вона нічого ні на себе, ні на когось іншого не написала, а всі обвинувачення рішуче відкинула. Врешті її звільнено, але заборонено працювати в Академії Наук і на будь який недагогічній ро-боті. У всіх інших науково-дослідних установах ніби не заборонено працювати, але то було лише в теорії. На практиці вивилося зовсім інше становище. Не ли-ше нові якісь науково-дослідні установи боялися її прийняти на працю, але навіть ті, де вона працювала до арештування, всіляко відмовлялися поновити її на роботі. Та воля людини все переможе, очевидно, що тим можна пояснити той факт, що навіть у такій си-туації, а В. Радзимовська добилася того, що її в одних науково-дослідних установах відновлено на роботі і прийнято до нових, особливо, де треба було заново організовувати науково-дослідну роботу. Коротше ка-жути, вона почала працювати в Туберкульозному Ін-ституті, Ортопедичному, Психоневрологічному в Києві і Мелітопольському Педагогічному Інституті. У тих наукових установах треба було організовувати лябо-тарії фізіології та біохемії майже з нічого, властиво, то був головний мотив, за яким В. Радзимовську прий-мали на працю. І сталося диво-дивне: не дивлячись на обмежені можливості і всякі застереження щодо її пра-ці, В. Радзимовська не лише організувала лябораторії, налагодила в них науково-дослідну працю, а й почала виконувати дуже важливі дослідження, за новими, най-частіше своїми методами. Знову скупчилася біля себе цілий гурт старих своїх і нових учнів і молодих та старших лікарів, що прагнули вчитися і шукати науко-вої істини в своїй професії. Як і раніш, В. Радзимовська стає “душею” наукових шукань у цих, здавалося нових для неї галузях. Вона уміло перетворює фізіологію і біохемію з теоретичних у прикладні дисципліни і по-чинає випускати в світ численні наукові праці. Вона ніби, щоб надолужити втрачений час і забути про осо-бисті кривди і поневірня у в'язниці, поспішає як найбільше видрукувати на теми клінічної біохемії і реактивних властивостей організму при зламах кісток, при туберкульозі кісток, про мінеральний обмін при туберкульозі і деяких методах лікування його, гелі-терапії (лікування сонцем) тощо. В цей час вона ви-друкувала більше сорока наукових праців, беручи та-жок участь у громадському життю.

Цікаво відмітити, що навіть тепер, коли їй обмежено наукову діяльність, вона виконує одну працю, під називою “Вивчення праці і втоми підлітків”, якою продов-

жує свої спостереження з попередніх часів над фізичним станом "Дітей революції". Знову виступає на Всеукраїнських і Всесоюзних наукових з'їздах та конференціях. Наприклад, дуже цікавий був її виступ на Всеукраїнській Конференції з алергії, що була організована УАН, на з'їздах науковців туберкульозних установ тощо. Отже, можна сказати з певністю, що В. Радзимовська знову увійшла в нормальну колію наукового життя. В такому стані застала її друга світова війна, і окупація України німцями. З властивою її завзятістю вона береться знову за відновлення навчання в медичному інституті в Києві, мріє про відновлення університету, працює в Академії Наук, але то були лише мрії. Новий окупант ще з більшою жорстокістю придушував усе культурне життя в Україні і пригнічував та нижчих усіх носіїв української культури. В. Радзимовська не підупадала духом в цій складній ситуації. Вона скрізь, де лише треба було, вносила віру в майбутнє, що скоро все минеться. З цією вірою вона виришила на еміграцію.

Останній період життя і наукової діяльності

Обставини примусили В. Радзимовську виришити із всією своєю родиною на еміграцію. Спочатку до Галичини, після того до Словаччини, Німеччини і нарешті до Америки. Скрізь у тих країнах, куди її доля передикала, вона фактично не переставала науково працювати. Ale найбільш плодотворним був період перебування в Німеччині, у Мюнхені. Тут вона знову починає педагогічну і наукову працю в міжнародному університеті УНРРА та УТГІ на медичному, ветеринарному і фармацевтичному факультетах, де її обирають керівником катедр фізіології та біохемії і деканом фармацевтичного факультету УТГІ. Знову біля неї гуртується молодь, численні дипломанти, магістранти, докторанти. Пишуть свої праці під її керівництвом. Готує до друку деякі свої колишні праці, здійснює мрію — випускає в двох томах "Підручник з фізіології тварин та людини", що вийшов покищо цикльостилевим виданням, але головне, що ідеї і праця не пропала марно. Мріє написати більшу працю на підставі своїх давніших спостережень, на тему "Клініко-фізіологічна характеристика геліотерапії" та розробити схему визначення функціонального стану дихального апарату. Працює над проблемою специфічно-динамічної дії харчу тощо. Знову бере активну участь у громадському житті. Став основоположницею УВАН, а особливо Біологічної Групи УВАН в Мюнхені, членом Об'єднання Українських Медичних Лікарів на еміграції, бере участь у роботі Математично-Природничо-Медичної Секції НТШ, бере активну участь в житті церковної громади, як член парафіяльної ради організувє різні вистави для дітей і допомогу для студентів.

Недуга серця і судин крові перервала наукову працю але не надовго. Видужуючи вона і тут не марнує часу, спостерігає над своїм станом і систематично пише євой спостереження. Це була остання її наукова праця, яка досі не побачила світу. Переїхавши до Америки В. Радзимовська віddaє всі свої праці в УВАН, а спеціально в Медичному Відділі, вченим секретарем якого вона була до останніх хвилин свого життя, тут працює в Об'єднанні Медичних Лікарів і Біологічній Секції УВАН. Такою вона відійшла від нас, ні на хвилину не припиняючи наукової праці і ні на хвилину не зневірившись у своїх намірах.

На закінчення ми хочемо сказати словами проф. І.

Базилевича: "Валентина Василівна Радзимовська не поховала того таланту, що дав її Господь Бог, а при множила його, не зважаючи на всі перешкоди і труднощі її земного життя. Можна собі уявити, який вклад внесла б вона в науку, якби життя її перебігало в нормальні умовах, що сприяли б повному розквіті її високоцінної наукової діяльності." Щоб зберегти її пам'ять для наступних поколінь, УВАН і НТШ, членами яких вона була, повинні на підставі родинних архівів, її друкованих праць, а головне спогадів її учнів і співробітників — написати солідний біо-бібліографічний нарис про її життя і наукову творчість і видрукувати або окремою брошурою, або в одному з чергових своїх збірників.

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

формату (10x7 цалів, більший від читанок), має

1. Л. Деполович

БУКВАР

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти.

Ціна — \$1.20.

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

читанка для 2-ї класи, 96 сторінок. Ціна — \$1.00.

3. П. Волиняк

КІЇВ

читанка для 3-ої кл., 112 стор. Ціна — \$1.25.

5. П. Волиняк

ЛАНИ

читанка для 4-ї класи, 96 стор. Ціна — \$1.00.

4. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ї класи, сторінок 112. Ціна — \$1.25.

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержати знижку від 20 до 35 (залежно від кількості примірників і способу розрахунку). *Ціна — \$1.25.* *Замовляти:* *"NOWI DNI"*, Box 452, Term. "A" Toronto, Ont., Canada.

УВАГА!

НАЙКРАЩИЙ РІЗДВЯНИЙ ПОДАРУНОК!

Ви, напевно, маєте приятелів чи знайомих американців або канадців.

Найкращим для них Різдвяним подарунком від Вас буде 3 книжки англійською мовою, **ТІЛЬКИ за 10 доларів, замість 12** доларів в окремому продажу:

1. *The Black Deeds of the Kremlin, A White Book.*
2. *S. Pidhayny. Islands of Death.*
3. *I. Bahriany. The Hunters and the Hunted.*

Замовлення разом з поштовим переказом слати на адресу:

SUZERO, 79 Ulster Str., Toronto 4, Ont., Canada.

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

Балет „Ладо”

(Лібретто М. Бутовича, музика Ю. Фіяли)

Дороги творчості бувають дуже різні. Передбачити їх неможливо, як неможливо передбачити шляху життя. Хочу розказати про таку непередбачену дорогу одного балету. Він зв'ється „Ладо”.

З підсвідомості дитячих років ви носите в собі світ уяв, який нерідко стає джерелом вашої творчої праці. Так було й тут. Неоформлені постаті вовкулаків, відьом, яглок з дитячої уяви стають тепер реальними на папері, коли їх викликано з забуття. А за ними посунули мавки, диви, і так сама собою творилася балетова весняна дія. Весна викликала зиму, що прийшла з Морозом, вітрами, дивами. Любов Ярила, бога весни, зро-

дила заздрість і пімсту — дію для відьом і вовкулаків. Нарешті, як вища сила, наспів Ладо від самого Перуна і приніс щасливий кінець. Так постало лібретто балету. Ale що ж балет без музики? Тож негайно треба було рушати по музиці.

Покійний Гайворонський уже догорав. Виступили йому сльози на очах. Тема припала до серця, але сили покидали. Хрипким шепотом говорив: “Раджу Фіялу. Пишіть до Бельгії... Шукайте в моїх шафах за джерелами: Колесса, інші записи... Пішліть Фіял! Певно захоче води напитися з живої криниці.”

Фіяла теж захопився. На кораблі з Європи приїхали з ним мавки й вовкулаки. Ale на березі Канади чекала дійсність. Для мрійників-мистців — це довбня по голові. Ми листувались, чекали кращих днів. Рік, другий... —

Курси для новоприбулих для навчання мови та громадянства

Ці курси можна набути здебільша в цілій Канаді. З них скоріше навчитеся мови і набудете знань про Канаду та її життя.

Що Ви навчитеся з цих курсів, стане Вам у пригоді у здійсненні Ваших плянів у Канаді, і буде великою підмогою у набутті канадій-дійського громадянства.

Можете дістати відомості про ті курси у Вашій місцевості у відділі освіти, або від місцевого шкільного інспектора (скул принципал), у священика, Вашого працедавця і урядовців Ваших національних організацій.

У тих місцевостях, де не можна дістати цих курсів, матеріяли можна виписати безплатно від відділу громадянства в Оттаві.

Опубліковано за дозволом:

Hon. J. W. Pickersgill,
Minister of Citizenship and
Immigration.

Laval Fortier, O.B.E., Q.C.,
Deputy Minister of Citizenship and Immigration.

ні звуку музики. Фіяла писав, що темою живе, винушує її і "хоч би за сто років", але напише.

Утрачує надію. Кідається до інших. Але вони думают по-реальному. "Матеріальну базу дайте, — кажуть. — Створіть комітет, тут потрібні гроши". Пробую пручатися. Виступаю в клубі з доповіддю, демонструю костюми-рисунки, читаю лібретто. Охочий допомогти молодий нью-йоркський музика дає свої перші спроби. Подобається. Дехто зітхає, дехто каже: "Це дало б більше, як кілька книжок про Україну, але... гроши". Голова клубу "заспокоює": "Не журіться! Коли автор лібретта спромігся стільки сам зробити, то він і решту сам зробить!" Заспокоєні розійшлися.

Минає ще рік. Мені сниться Ладо. Каже, щоб спробувати його у фільмі. Отже треба гарного перекладу на англійську мову. Звертаюсь до кількох перекладачів, пробую знову забезпечитись музикою. Скрізь згода, але аж справа буде "реальна". Нарешті мій "бос" на праці довідується про мої клопоти. "Ладо" і йому подобався і він улаштовує мені побачення з директором американського балету. Зацікавлений директор питає про музичку. Адже музичка в балеті — головне. Обіцяю, що незабаром і... знову бомбардує Фіялу. На щастя, обставини в нього вже сприятливіші.

Нарешті й переклад уже готовий, згодом і "копірайт", аж ось і найбільша неподівнака: Пролог до балету "Ладо" — музика Юрія Фіяли. Біжу до піяністів. Грають. Цікаве й оригінальне. Бачу, як Ярило квітчає яблуньку, як іде в танок з трьома копичками сіна, як ідуть відьми, і ламають ріща вовкулаки, і усміхнений місяць ущербується то вліво, то вправо. Бліснула бартка й полетіла в траву. Місяць згас, і музика стихла. Пролог скінчився... Але Фіяла пише далі. В основному балет уже готовий. Композитор викінчує деталі, робить інструментацию. Щоправда, у Монреалі бракує партитурного нотного паперу (!), але він виписує з Бельгії. Балет матиме 200 сторінок партитури. І, все те без бази, без "реального" фундаменту. Фіяла пише мені, що хворіє на "Лада"; недугу свою називає "ладоїзм".

Цікаво буде почути танець сімох кожухів, трійки вовкулак з порайками, танець вітрів у киреях, що кидають зимі сніжинки великі, як тарелі. Кольорові прожектори грають на них переливами. Кожен удар сніжинки — музика ксилофону. А диви — півпахні-півлюди — б'ють малими молоточками...

Це казка й балет — балет у казці. Може б і дітям її розповісти образками? У сні Ладо каже "так". Часу нема. Пишу в автобусі, у дорозі. За три дні казка готова. Диктував її, мабуть, сам Ладо.

..Бороду його несли сині люди на срібних тацах. У нього жива й мертвa вoda. А що є в казці?

"В темнім борі Щекавиці.
Де росли дуби й ялиці,
Там жила Ягілка з татом..."

А рано, по сході сонця, коли почався справжній танець, то "танцювали рак і риба, навіть щука пішла діба". Аж ось зима "опудало бабище, як подуе — вітер свище", і "пан Морозний, наш мальований обозний", і "сніжинки як тарелі, що літають просто в двері". І момент був урочистий: "У Ягілки рушник княжий, ним Ягілка Лада в'яже!" Ну, і чоботи приходять на сцену і теж танцюють. "Як же їм не танцювати, як вони від Лада — свати!"

Та годі! Може, колись ви самі, або внуки ваші чи

правнуки, прочитають решту казки. Без кольорових ілюстрацій (до речі, вже готових) школа й друкувати. Тож поки дійде до друку цієї казки, то правнукам вашим, мабуть, борода виросте така довга, як у діда Лада.

Але балет "Ладо" вже, вже буде готовий!

М. Бутович

РЕЦЕНЗІЇ

НОВИЙ ОБРІЙ, альманах, література, мистецтво, культурне життя, загальна редакція — Дм. Чуб, редколегія: П. Вакуленко, Р. Драган, Г. Чорнобицька, мистецьке оформлення — П. Вакуленко, стор. 126, в-во "Ластівка", Мельбурн — Аделаїда, Австралія, 1954.

Це цікаве видання присвячене п'ятирічній праці української еміграції в Австралії, тому альманах відбиває не тільки літературу, а й інші види мистецтва, в т. ч. і театр, включаючи й аматорські мистецькі сили. Та все таки в збірниковій переважає література, хоч і не "велика", але справжня література, бо більшість творів написані широ, бо в усіх творах на першому пляні стоять не літературна оригінальність, а жива людина з її болями й радощами. А це доказ того, що наші австралійські письменники — здебільша молоді, початкуючі — стоять на правильному шляху.

Крім цього треба відзначити ще один цікавий, і я б сказав потішаючий, момент: у збірниковій переважає художня проза над поезією. Поезія представлена лише двома поетами: Г. Чорнобицькою, невідомою ще в нашій літературі, але поеткою без сумніву обдарованою, від якої дечого в літературі можна сподіватися (чотири поезії), одною поезією І. Наріжної, Онуфрієнковими перекладами з австралійських поетів та парою дружніх шаржів Г. Чорнявої (Чорнобицької?) та Дм. Чуба.

Г. Чорнобицька володіє словом легко й вільно, оригінально й свіжо римує, нагадуючи трохи Діму. В цьому числі передруковуємо дві її поезії, щоб ознайомити наших читачів з цією новою появою в нашій поезії.

Художня проза представлена відомим уже Вол. Русланським (новеля "Людина з похмурим обличчям"), автором безперечно цікавим своїми шуканнями людського типу, а не безплідним ганянням за надзвичайними ситуаціями чи оригінальністю форми, на що хворіють деякі наші письменники, особливо новелісти.

Після Русалського йде мало виразна ще Н. Яхненко з оповіданням "Івась" та нарисом "Перше травня Казікі". Н. Яхненко дебютувала, здається, в "Літаврах", які я видавав ще в Австрії (гол. редактор Ю. Клен). Та з того часу великого поступу в творчості цієї авторки не помітно.

З інших прозаїків альману згадаю В. Онуфрієнка ("На озері", уривок з повісті), Грицька Волокиту ("Весняне кохання"), Євгена Гарана ("Шизофренія інтерпланетаріс"), К. Гіммельрайха (фрагмент "В плавнях Мекалісті"), Івана Стоцького — цікаві нотатки з експедиції, Г. Чорнобицьку — нарис "Обрій", Божену Сібо — Сінг-Сінг (на святочних танцях у чорношкірих, переклад з чеської).

З статей в альманахі вміщено: нарис В. Онуфрієнка "Канадська література", Дм. Чуб — Іван Рубчик у житті й на сцені, М. Лазорський — Професор Щептьєв, Р. Василенко — Думки про театр, П. Вакуленко — Канібали Нової Гвінеї, Р. Драган — Наше мистецтво.

Крім того вміщено силуетки діячів з різних діяльності мистецького життя в Австралії: Євгенія Павловська (оперова співачка), Михайло Кміт (малляр), Ростислав Василенко (художник, режисер), Леонід Денисенко (малляр), Вол. Савчак (малляр), Таїса Тарас (художник австралійської опери), Оксана Дубовська (педагог співу) та про аматорські колективи і їх керівників.

Альманах ілюстрований, хоч деякі ілюстрації низької якості. З інших технічних недоліків альманаху треба відзначити місцями поганий друк і малі береги, що пусне враження і утруднює читання (важко розкривається).

Взагалі ж альманах робить дуже гарне враження. Треба вітати упорядчіків, зокрема Дм. Чуба, що вони спромоглися дати українській еміграції першу справді австралійсько-українську ластівку. Важко припустити,

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

щоб українські письменники в Австралії спромоглися на власне періодичне видання, але час од альманахах вони можуть видати якісний.

П. Волиняк

М. Боровський, Українське місцеве і особове назовництво в міжнародній ботанічній термінології, ст. 68, Вид. УВАН, Вінніпег, Канада. 1924.

Авторові прийшла щаслива думка вишукати й зібрати все, що можна було в теперішніх умовах зібрати, з української та чужомовної природничої літератури, а зокрема — ботаніки про т. зв. україніку. Праця вийшла цікава і досить оригінальна. Автор наче веде читача по українських землях, по степах, горах, містах, понад наші ріки, моря, скали, і показує те, що досі для звичайного ока, було якось приховане в купах різних природничих книжок.

Річ про українські рослини, що в науковій ботанічній номенклатурі (назовництві) мають наукові назви нашого народу, краю чи його окремих частин. Ці назви нашим рослинам дали, як подає автор, той чи інший вченій природознавець, який або сам побував в Україні, або мав там свого асистента, чи якого любителя природи, знайомого, який посылав вченому наші рослини до його гербарія. Більшість цих рослин вийшла до міжнародної номенклатури ще з давніх часів, коли ми мали свою велику, культурну державу. Відтоді практика по вивченню української флори тягнеться ще й до сьогодні, однак в останніх часах у цій ділянці зроблено мало через те, що майже всі наші рослини уже визначені й описані. Дякуючи праці отих вчених та українській багатій флорі, світ злагодився багатьома корисними рослинами — чи то прекрасними квітами, чи господарськими, технічними рослинами, що подані в книжці М. Б. Між інш. тут подано список квітів, що ростуть в Україні дико, а в інших країнах Європи займають почесне місце в квітниках. Крім сучасних наших рослин, що носять назви нашого краю, як україніка, галіцієнзіс, льодомерія (Волинь) та інших. У книжці маємо опис рослин з нашої праісторії, що носять назви наших прап鲁їв: скітика, сарматіка, кімеріка і т. п. Рівнож у книжці знаходимо рослини з укр. назвами, що росли в Україні ще в доісторичну добу, коли у нас був тропічний клімат з пальмами, цінамонами, Христовим тернем і т. п., що недавно викопані археологами на Україні і носять назви українські, бо таких рослин досі не знайдено більше нігде.

Між іншим, серед описаних рослин знаходимо кілька, що здібаються і в Канаді і США, як наші курай (Сальсоля), докучливий бур'ян. Цей бур'ян, як подає автор, (не без гумору), занесли на ці терени наші емігранти, начебто як реванш за канадський бур'ян в Україні, що засмічує наші стави, озера та тихі ріки і якого наші люди прозвали там водяна зараза-чума. Цей бур'ян — Ельодеа канадензіс.

Укінці книги автор подає цікавий відділ — рослини, що носять назви (прізвища) наших вчених, заслужених природників, як Пачовський, Рогович, Яната, Розомовський і т. п. Назви цих вчених є при рослинах у міжнародній номенклатурі. Автор витягає їх так би мовити на деннє світло. Цей відділ дуже цінний і його треба б поширити.

Книжка має такі відділи: україніка, рутеніка, подоліка, карпатіка, тавріка, галіціана, льодомерія, полесіка, басараїка, бористеніка, тираїка, ніппаніка, донеціка (це старі назви наших рік), одесана, кіловензіс, харковензіс, кременесцензіс, степоза, скітика, сарматіка, кімеріка, pontіка, українська палеоботаніка. Другий розділ — назви з іменнями наших вчених природознавців.

В кінці книжки є два цінні додатки: ключ до відчитання імен авторів і класифікація рослин європейської флори українською мовою.

Книжка написана досить популярно, мова добра, гарний чіткий шрифт, видана чепурно.

I. Драбатій

Микола Щербак, ШЛЯХ У ВІЧНІСТЬ, поема, стор. 29 (22+7), видання Організації Оборони Чотирьох Свобід України, Нью-Йорк, США, 1954.

Ця поема — перша літературна спроба змалювати образ Йосипа Позичанюка — одного з борців проти російського окупанта (загинув в УПА в 1944 р.). Йосип Позичанюк не тільки борець за волю України, а ще й талановитий письменник-новеліст, творів якого

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

ї досі не зібрали й не видали ті, які послали його на невну смерть.

До книжечки додано біографію Йосипа Позичанюка, у якій соромливо замовчуються, що він формальний комсомолець, кореспондент "Комсомольця України", себто представник другого покоління хвильовістів, яких так не любить бандерівщина.

Книжка видана, як на американські умови, дуже сіро, дешева сіра обкладинка, сірий, а не чорний друк, неприпустимі вже (бодай 1954 р.) помилки на заголовному листку (Нью-Йорк, замість Нью-Йорк) — все це погано свідчить про видавців і навіть про неповагу до світлої пам'яті Йосипа Позичанюка.

Варто було б таки подбати про видання творів Йосипа Позичанюка. Врешті їх не так багато і думаю, що отих усяких "візвольних фондів" цілком вистачило б на видання бодай одної гарної книжечки про одного з найцікавіших борців за нашу волю.

Олександр Мох (Араміс), КНИЖКИ І ЛЮДИ (друга серія), обкладинка М. Левицького, стор. 126, видавництво "Добра книжка", Торонто, Канада, р. Б. 1953.

Taking Root in Canada, an autobiography, by Gus Romanuk, стор. 283, Вінніпег, Канада, 1954. Ілюстрації — Гордон Дейл.

Олександр Мох, ТЕОФІЛЬ КОСТРУБА, стор. 000, учений-праведник, видавництво "Добра книжка", Торонто, Канада, 1952 р.

БЮЛЕТЕНЬ, ч. 1 (4), матеріали IV-ої наукової конференції НТШ-Торонто, стор. 162, видання НТШ, Торонто Канада, 1953.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вельмишановний Пане Редакторе!

Лозвольте висловити свої заваги про "Нову" історію М. Дольницького.

У видавництві "Батьківщина" (Детройт, США) появилася "Нова Історія України", складена з двох частин, що належать перу двох різних авторів.

Перша частина — праця І. Крип'якевича — це ніяка "нова" історія, бо починається з найдавніших часів і написано її також не "наново", бо кілька десятків літ тому. Друга частина належить перу М. Дольницького і обіймає події з часу I-ої світової війни і аж до 1954 року. Ця частина має окремий заголовок — "На шляху до волі" — і ми говоримо, власне, про неї, бо географ М. Дольницький у ролі історика — це для нас справді новина.

Уже сам заголовок "На шляху до волі" — відговінить газетним штампом, публіцистикою, що нічого спільног з історіографією не має. Бож і в суті справи чому саме такий заголовок до нашої історії найновіших часів? А хіба раніш, до I-ої світової війни, український народ не шукав і не був на шляху до волі? Отже, першу "новину" вже маємо. За нею одразу ж і друга, на цій же 111 сторінці: "Вибух війни між Австро-Угорщиною і Росією прийняли українці з різними політичними надіями: з іншими українці з тих земель, що були під Австро-Угорщиною, а з іншими з земель, що були під Росією". (Підкреслені мое. Г. М.). А чи ж так було справді? Чи справді чужий російсько-австрійський кордон був і кордоном політичної думки свідомих українців? Нетрудно довести, що зовсім ні. Бо чи ж не з підросійських українців склався Союз Визволення України, що в роки війни провадив інтенсивну діяльність, зорієнтовану якраз на воєнний розгром Росії, тобто на те ж саме, на що орієнтувалася і Головна Українська Рада, складена з під австрійських українців?

Щоправда М. Дольницький взагалі про СВУ не згадує, але ж факти від їх замовчування чи незнання не перестануть бути фактами.

Автор "нової" історії взагалі не згадує про багато важливих фактів і подій нашого історичного шляху на Наддніпрянщині, чи то пак, на Великій Україні, вважаючи їх, мабуть, далекими, надто "старими", а тому й зайвими. А йому, бачте, конче хотілося вмістити "найновіше": про наше еміграційне "житіє", та ще й з світлинами з Міттенвальдського табору! Табір цей, на думку М. Дольницького, очевидно, заслуговує наувіковічнення його в історії України. Тому й не вистачало авторові місця схарактеризувати, бодай найкоротше, українські політичні партії, що були представлені в

Центральній Раді, їх питому вагу так на парламентському форумі, як і в масах людності; схарактеризувати основні класи і стани в тодішній Україні: селянство, робітництво, інтелігенцію, кількість і ролю нацменшин в Україні за тих часів і т. д. Загалом перебіг Національної Революції 1917-1918 рр. в Україні подано так, що читач не може мати з книжки й найменшої уяви про розташування і стіввідношення сил ЗА революцію і сил ПРОТИ революції в тодішній Україні. А це ж найсуттєвіше. На жаль, М. Дольницевський приділив це місце широкій згадці про УНРРА та ІРО. Це для автора, очевидно, як і табір у Міттенвальді, є важливіше.

Іде довідається з "історії" М. Дольницевського ніхто й про те, як же, власне, створилася та збройна сила УНР — Українська Армія, що не рік, а хоч "осамітнена", а понад три роки кривавилася, боронячи українську землю від десятикратно чисельніших червоних і білих російських напасників.

Не довідається з "історії" М. Дольницевського читач нічого й про наше шкільнництво, зокрема університети, про літературне та мистецьке життя. А проте це все — наприклад, створення і виїзд за кордон славетної Республіканської Капелі України під орудою Кошиця — безперечно дуже важливі події в нашій найновішій історії.

І нехай нам не кажуть, що на все це забракло місця: це ніякє виправдання після того, як у книжці пообіумо дублювання матеріялу про боротьбу за Галичину, тупцювання по ній російських і австрійських армій тощо (ст. 115-125).

Подибуємо й непоз'янані з текстом ілюстрації (ст. 160-161 тощо) і цілком зайвий у такій книжці розділ "Українці поза межами рідного краю".

Історія якоїсь країни та її народу — це насамперед хроніка історичних подій на рідній території, а не на скітальщині в Міттенвальді, де була навіть "виставка" і ще багато дечого іншого..

Говорячи про державний переворот 29 квітня 1918 р., автор не виявляє, хто ж, власне, той переворот учинив — німецьке командування чи т. зв. "Союз Земельних Собствеників". (М. Дольницевський називає це "Союз Українських Хліборобів").

Так само говорячи про ліквідацію гетьманщини ав-

тор зовсім не виявляє, що це таке "Український Національно-Державний Союз", з кого він складався і т. інше.

На стор. 132 автор дослівно заплутався в "рахункові до трьох": говорячи попереду про ДВІ українські армії — Наддніпрянську і Галицьку, що діяли кожна під окремим командуванням, він в абзаці "Щоб рятувати армію..." вже нараховує дві армії УНР (крім УГА): одну, що з Головним Отаманом С. Петлюрою пішла на чужу територію — в Польщу, і другу, що під командою ген. Омеляновича-Павленка пішла в Зимовий похід у запліччя більшовиків. Хоч парою рядків нижче вже називає ці армії частинами одної армії. Словом, наплатув більш, як думав.

На стор. 140 вгорі читаемо, що в тридцятих роках московсько-більшовицьким урядом "обкроено" навіть територію Радянської України, бо відлучено від неї Крим, Кубань та Донщину, підпорядковуючи їх безпосередньо Москві. Нам здається, що не лише історикові, а взагалі кожному укр. інтелігентові належало б знати, що ні Крим ні Кубань ніколи не були в складі Радянської України, а тому й не могли бути відірвані. Лише цього, 1954 року Крим уперше приєднано до УСРР як "подарунок" у 300 ліття Переяславської угоди. Едіне "обкроєння" території УСРР, що сталося в 30-х роках — це відірвання від України і приєднання до РСФСР Шахтинської округи в Донбасі.

Не в згоді з історичною правдою автор і на ст. 139, де мова про голод 1932-33 рр. в Україні. Він подає тут число жертв голоду "до п'яти мільйонів", а тим часом на сьогодні вже загально устійнено, що від голоду згинуло тоді в Україні близько семи мільйонів, крім різниці (зменшення) у популяції. Жодним словом не згадав автор і про мільйони українців, вивезених до невільничої праці у концтабори на далеку північ та схід. Немає також ні одного слова згадки і про великий повстанчий рух в Україні в роках 1921-1925.

Немило вражає випадковість і безсистемність підбору і розміщення ілюстрацій. Наприклад: там, де мова про М. Міхновського — вміщено фото І. Франка, а там, де foto М. Міхновського — мова про В. Винниченка. Вміщено такі foto як "Похорон на Гуцульщині" (що є поза текстом), "Духовенство і вірні чекають на зустріч еп. І. Бучка", "Пластове джемборі",

ОГОЛОШЕННЯ БУЙНИЙ ВІТЕР

Великий роман І. Багряного про українську молодь напередодні та в 2-й світовій війні, вийде частиною у В-ві "УКРАЇНА".

Заявляють в-во оголошує передплату на I-й том:

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

Розмір книги — 450 сторінок звичайного формату.

Вартість попередньої передплати одного примірника з пересиланням: США й Канада — 3 ам. долари, Австралія — 1 ф., Англія — 1 ф., Аргентина — 25 пез., Франція — 800 фр., Бельгія — 100 б. фр., Німеччина — 10 нм.

Передплату приймають:
США — сп. уп. В-ва "УКРАЇНА" —
Mrs. Lidia Korol,
3300 Carpenter, Detroit 12, Mich.
USA

Канада — сп. уп. В-ва "УКРАЇНА"
Mrs. A. Horhota,
178 Dovercourt Rd., Toronto 3,
Ont. Canada.

Крім того в США й Канаді передплату приймають представництва європейського часопису "Українські Вісті".

У всіх інших країнах передплату приймають представництва європейського часопису "Українські Вісті".
В-во "УКРАЇНА"

НОВІ ДНІ, СІЧЕНЬ, 1955

Pennants
EXCLUSIVE
2-SOLE SOCKS

ДОМАГАЙТЕСЯ

комфорту для ваших ніг

від цих

НОВИХ ПАНЧІХ.

Стиль Колір Рисунок Пасування та Комфорт

12-S-5

"Виставка". Все це фота з табору в Міттенвальді — тому хіба ї "історичні".

Натомість світлин із таких великих і незабутніх історичних подій як проголошення самостійності (22 січня 1918 р.) та соборності України (22 січня 1919 р.) в "новій" історії України М. Дольницького нема!

Нема ні фота ні згадки про поляглого лицаря УПА, письменника й лікаря Ю. Липу, як нема ні згадки ні фот про перші історичні панахиди та маніфестацію 15.000 українців, що відбулася в 1948 році в Мюнхені по поляглих в Україні в 1932-33 роках від голоду.

Замість всього цього вміщено фото барчистого, без сорочки робітника, що працюючи при розкопках у Крилосі, так усвідомився, що навіть витатуював собі на грудях 10 сантиметрового тризуба. (Далеко вам земляки-наддніпрянці до цього. У Вінниці ви тільки молились і плакали. Г. М.).

Якщо додати, що в книзі не бракує також мовно-термінологічних недокладностей, напр. сепаративний мир (стор. 126), "скарбованість" (стор. 122), газетно-публицистичний стиль, та прикрий коректорський недогляд ("надія на далекий конфлікт" — замість недалекий), то з усього цього винно, що видавництво "Батьківщина", причепивши до курсу історії, що її написав І. Крип'якевич, "нову" історію М. Дольницького, допустилася нефортунного і, ми б сказали, безвідповіданого кроку. Кому на користь така книжка? Нащо, яким правом калічите душу юного читача?

Після сумнозвісних Енциклопедії Українознавства та Історії Укр. Війська, "Нова Історія України", про яку тут мова, — це "шедевр" науковця з т. зв. "бліскучого п'емонту".

Все це й примусило нас, ідучи за порадою досвідченого ред. І. Кедрина, не промовчати зла і витягнути справу "нової історії" на верх... у весь ріст...

Г. Мироненко, Детройт, США.

Усім читачам (навіть з далекої Австралії!), які запитують про підсумки зустрічі мистців Канади і США — "Чим же те все кінчилось?" — сьогодні можу лише сказати: нічим не кінчилось, але кінчається і, здається, кінчається дуже сумно. Ані комітет мистців, ані управа літературно-мистецького клубу й досі не має звіту від голови клубу. Знаю, що кілька разів йому (голові) ставили ультиматуми: якщо, мовляв, до такого й такого не буде звіту, то... і т. д. Врешті відбулось засідання, але на вимогу голови клубу А. Курдика, воно відбулось на зразок московського політ-
(Зак. на 3-й стор. обкладинки)

ЧАЙКИ - РЕГОТУХИ

Сиваш або Гниле море — затока Озівського моря, між східним берегом Криму і довгою вузькою косою, що звєтється Арбатська стрілка. Ця затока з'єднується з Озівським морем Генчеською протокою.

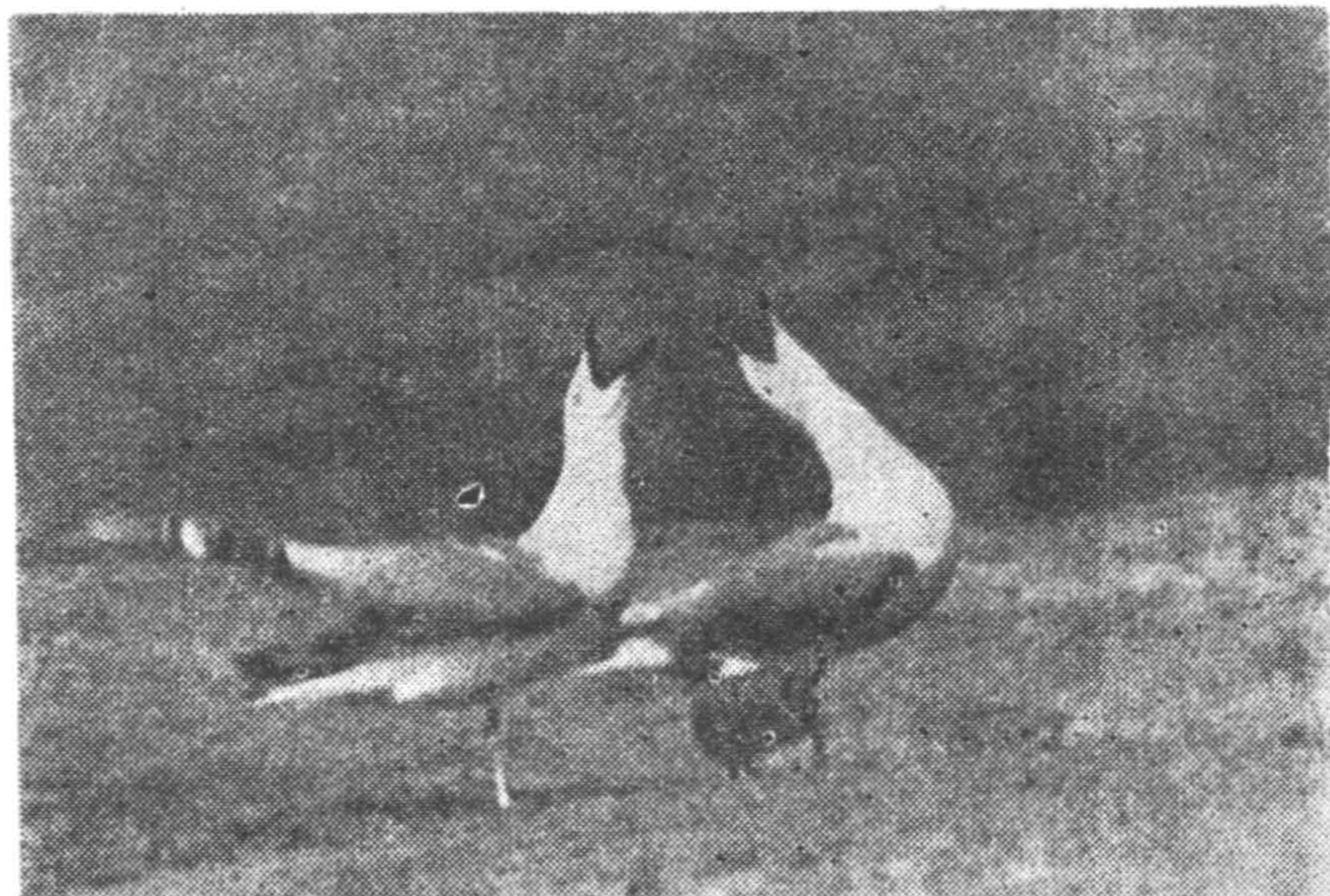

Мало кому відома ця частина України, хоч край це багатий і дуже цікавий своїм тваринним та рослинним світом.

На пустельних піщаних островах Сиваша є безліч гніздових колоній різноманітних чайок. Серед них відрізняється своїм великим розміром білоніжка з димчасто-сизою спиною чайка-реготуха. Розмах її крил —

біля півтора метра. Ці чайки хоч живуть і плодяться на островах, але їжу здобувають собі на материкові, знищуючи безліч таких лютих шкідників сільського господарства, як миші-полівки, звичайні миші, жуки-гречкосії, чорнотілки, саранча тощо.

Звуться вони реготухами тому, що, літаючи, інколи видають голосні та протяжні звуки, які нагадують штучний людський регіт: ах-ха-ха-ха! Такий "регіт", несподівано прозвучавший над головою на безлюдному узбережжі, примушує людину здрігнутись.

Інколи чайки-реготухи "регочуть" і на землі. На фоті показано саме момент реготання.

НЕЗВИЧАЙНЕ ДЕРЕВО

Його називають "чудо-деревом", про нього ходять в народі найрізноманітніші перекази та легенди. Ось одна з них.

...Під час бою між повстанцями — селянами-гуцулами і панським військом — один легінь-богатир вирав з корінням високу ялину, увігнав її верхівкою в землю, промовивши:

— Ось яку силу мають робітні люди, тому ніколи ви їх не поборете!

Це овіяне народними переказами дивовижне дерево ялина росте на околиці села Селятин, Путильського району, на північному схилі однієї з гір. Висота його — понад тридцять метрів, обсяг стовбура при землі більше двох метрів, а вік — близько двохсот років.

Відрізняють "чудо-дерево" від звичайної ялини гілками, що прилягають до стовбура, і "шапка", яка увінчує верхівку. "Шапку" цю утворюють гілки-корені 10-20 сантиметрів завтовшки, що ростуть з розгалуженням під прямим кутом до верхівки. З них, як у плакучої верби, звисають дрібніші гілки.

74-річний Софон Гурдніш, на подвір'ї якого росте це дерево, розповідає, що його дід, розчищаючи в ялиновому лісі площу під садибу, помітив під кронами старих дерев молоду ялинку. Вона своєю верхівкою і основою стовбура була закріплена в ґрунті і мала вигляд дуги. Дід не міг розрізнати, де основа стовбура, а де верхівка, бо стовбур мав однакову товщину, а на протилежних кінцях — гарно розвинуті власні корені. Дід звільнив з ґрунту один кінець стовбура ялинки з його корінням і підняв його вгору. З того коріння і утворилася на верхівці "шапка".

По "чудо-дерево" спревді приїжджали якісь купці з Америки, а потім з Відня.

Доктор біологічних наук професор Чернівецького університету Г. Х. Молотковський, який подав свої наукові дослідження цього цікавого дерева-унікуму, підтверджує реальну достовірність фактів, розказаних Софоном Гурдишем.

"Природа настільки багата усікого роду відхиленнями від норми, що можна чекати і такої аномалії у ялини — пише він. — Ми маємо сіянець волоського горіха, у якого корінь має вигляд розвилки з **двох** частин, що розійшлися в протилежні сторони і почали, як і стебловий полюс, рости вгору. Отже, ялина і сіянець волоського горіха за типом порушення полярності їх осевих органів дуже подібні між собою. У

ялини обидва полюси її тіла, як це випливає з розповіді С. Гурдиша, у молодому віці були направлені вниз і утримувалися в ґрунті двома кореневими системами. У сіянця горіха навпаки, обидва полюси коренової і стеблевої частин тіла були направлені вгору. Ми вирощуємо рослини кореневим полюсом угору, а стеблевим униз, що дає можливість вивчати сутність дії сил земного тяжіння та інших факторів на фізіологічну природу рослинного організму. У такому положенні, наприклад, черемха, чорний паслін та інші рослини утворюють на напівоголеному корені придаткові пагінці."

Звідси напрошується думка, робить висновок проф. Молотковський, що ріст і розвиток рослинних організмів можливий у зворотньому напрямку як в умовах лабораторного досліду, так і в природі. Ялина — "чудо-дерево", має значний науковий інтерес. Усяке відхилення організму від норми є відбитком певних по-

СПИСОК

авторів, що їх твори були видруковані в "Нових Днях" протягом 1954 р.

Числа поруч з прізвищем указують число журналу, у якому був видрукуваний твір згаданого автора.

Авторів, друкованих у відділі листування, у список не включено.

1. Архипенко О. — 58
2. Атаманюк В. — 52
3. Багряний Іван — 54, 58
4. Бажанський М. — 54
5. Биковський Лев — 49, 51, 53
6. Битинський М. — 57
7. Боднарчук Іван — 58
8. Веретенченко Олекса — 48, 53, 55, 56, 58
9. Вишня Остап — 55, 57
10. Волиняк П. — 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59
11. Воронько Платон — 51, 57
12. Гай-Головко Ол. — 57
13. Гаюк М. — 50
14. Головко Юрій — 58
15. Гончар Олесь — 48
16. Грицай О. — 55
17. Грушвицький І., канд. біолог. наук — 58
18. Діма — 49, 51, 53, 56
19. Дончук Зосим — 50
20. Дубина В. — 51, 54
21. Загул Д. — 52
22. Задека Мартин — 53, 54, 56, 59
23. Залеський Осип — 56
24. Зуєвський Олег — 57
25. Карпенко-Криниця П. — 54
26. Качор Андрій — 55, 57
27. Качуровський Ігор — 56
28. Кивелюк В. — 57
29. Килимник С., проф. — 48
30. Китастий Григорій — 48
31. Кітс Джон — 57
32. Клен Юрій — 58
33. Ковалів І. — 59
34. Колосова В. — 58
35. Кричевський В. — 59
36. Кулагіна — 54
37. Кундзіч О. — 48, 49
38. Купала Янка — 55
39. Лобода Іван — 51
40. Лучка Іван — 48
41. Любченко А. — 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58
42. Личаківський Р. — 52
43. Лятуринська Оксана — 57
44. Малишко Андрій — 58
45. Маляр Павло — 59
46. Мар'яненко О. — 54
47. Миколин Ю. — 50
48. Мисяк В. — 51

тенційних його можливостей, а тому заслуговує уваги та вивчення.

УЧИТЕЛІ!

Замовляйте найкращий підручник з української мови для 2-ої та 3-ої класів:

УКРАЇНСЬКА МОВА

стор. 96

БАТЬКИ !

ціна: \$1.00

Книжка видана під маркою і апробатою в-ва „Нові Дні”.

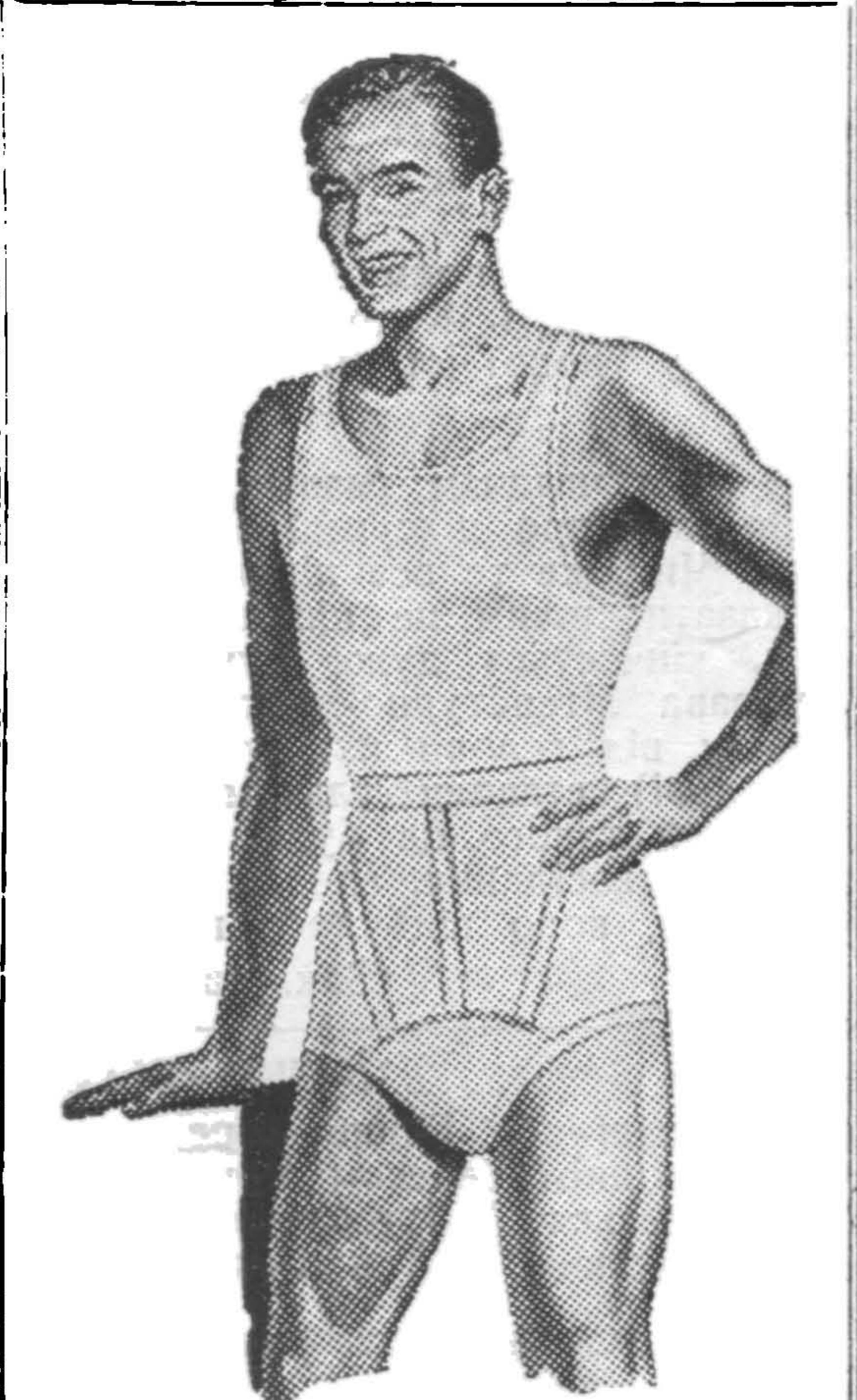
При більших замовленнях — знижка.

Замовляти тільки в нас:

THE BASILIAN PRESS

286 Lisgar St., Toronto, Ont., Canada

49. Мілош Чеслав — 50
50. Мліївська Т. — 49
51. Неприцький - Грановський Ол. — 50
52. Одарченко Петро, проф. — 54, 57
53. Одрач Федір — 50, 53, 59
54. Олександровів Борис — 59
55. Ольга С. — 54, 58
56. Павловський В. — 59
57. Павлушкива Наталя — 49, 50, 51
58. Парфанович Софія — 55
59. Пархоменко В. — 49
60. Петришин П. — 49
61. Петрова Є. — 58
62. Повстенко Олекса, проф. — 50, 56
63. Полтава Леонід — 49, 50, 51, 52, 54
64. Радченко Г. — 57
65. Риндик Степан — 49, 53, 55, 56, 57, 58
66. Ревуцький Вал. — 50, 55, 57, 58, 59
67. Розгін В., д-р — 48
68. Розгін Ів., д-р, проф. — 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56
69. Ромен Левко — 55
70. Рудницький Яр., д-р, проф. — 50, 54
71. Русальський Вол. — 49, 50, 52
72. Рябокляч І. — 51
73. Самойловський В., канд. інст. наук — 52
74. Симиренко І. — 55
75. Ситник М. — 49
76. Скальба Карліс — 49
77. Скорупський Вол. — 51, 56
78. Сластененко Є. П., проф., д-р — 52, 53
79. Смілянський Леонід — 51, 52, 53, 54
80. Смотрич Ол. — 48
81. Сосновський М. — 58
81. Сосюра Володимир — 59
82. Степ Павло — 48
83. Стражеско М. Д., академік — 59
84. Сушкіна Н., д-р біол. наук — 49
85. Сяднів М. — 54
86. Телегін Д., канд. іст. наук — 49
87. Терпкій О. — 59
88. Федоренко Ф. — 57
89. Фіяла Юрій — 56
90. Хатіашвілі Л. — 50
91. Хвильовий Микола — 52, 54
92. Хуцішвілі Л. — 50
93. Чапленко В., проф. — 58
94. Чуб Д. — 53, 54, 55
95. Шеллі П. Б. — 55
96. Шерех Юрій, проф., д-р — 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57

Watson's
372

**АТЛЕТИЧНІ
СПОРТОВІ ШТАНЦІ.**

Визначні Ватсонові зразки! Всі рухливі чоловіки справді цінять Ватсонів "павч" з трьома підтримками на животі. Незрівняний комфорт для чоловіків. Фахово пошиті. Легко перується, не треба прасувати, витривалі. Тільники (майки) допасовані.

W 11-54

бюра — ані члени клубу, ані преса допущені не були... Мабуть є щось, що треба ховати.

Відомості, які я зміг добути з того засідання мене не тешать. Кажуть, що голова клубу А. Курдицік там здорово "кусався": напр., Мих. Дмитренкові (голові комітету мистецтв, бо У. Самчук відмовився від головування) він заявив: "Ви так не говоріть зі мною. Це вам не більшовицький суд!"

Поки що ясно одне: мистецька зустріч так "підсилила" наш клуб, що з нього лишився тільки "синій димок".

Шойно будуть якісь "урядові" результати, то негайно повідомлю всіх зацікавлених. А поки що почекаємо.

П. Волиняк

Вш. Пане Волиняк!

Вітаючи Вас з витривалістю та успіхами, які прислала перша "п'ятірічка", раджу купити нового редакційного коша (бо старий напевно вже переповнений!) на листи від читачів "Нових Днів". Нащо ім відповідати?! Вони й так поновлять передплату, як це роблю і я, бо таки чекаю на "Нові Дні", як на найкращий журнал український на цілу еміграцію.

Щиро Ваш,

I. Халява, Детройт, США.

П. С. Маєте 200-відсоткову рацію у Вашій замітці про "За єдність нації". Що ж до Вашого монархізму, то дуже сумніваюсь.

В Детройті є один з тих, що хоче бути "патріотом" (на зразок Франкових "Патріотів") і належить до 12 різних організацій, з яких щість політичних, цілком протилежними ідеологічними засадами. Не думаю, щоб Ви належали до таких людей. Хіба що Ви є симпатиком всіх і вся..

I. X.

О, ні! Я монархіст тільки духом..: П. Вол.

ПРИСВЯТА НА АЛЬМАНАСІ "НОВИЙ ОБРІЙ"

Хай континенти ці далекі
З'єднає думка, хоч на мить,
Щоб холод Ваш і нашу спеку
В різдвяний часці утопить.
А словом рідним запалити
Тих товстошкірих земляків,
Що "Нових Обріїв" не бачать
І не читають "Нових Днів"!

З щирою пошаною

Дмитро Чуб, редактор альманаху "Новий Обрій".

А й справді, дорогий Колего, на таку "інтенцію", висловлюючись соборно - націоналістичним словом, не гріх і випити. То дай, Боже!

Щиро Ваш

П. Волиняк

Високоповажаний Пане Редакторе!

З нагоди п'ятиліття журналу від щирого читацько-го серця вітаю Вас, Пане Волиняк, з цією знаменою датою.

Хай Господь милосердний і далі скріплює Вашу мужню терпеливість!

Найліпших успіхів та многих літ!

Д. Ніколенко, Чельсія, Мас., США.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Я Ваш читач ще з Австрії і люблю "Нові Дні" вже здавна. Ми обоє з жінкою чекаємо на появу журналу кожного місяця і читаємо його від дошки до дошки.

І лише останні числа почали нас турбувати, коли Ви стали нападати на галичан. У нас, як у дітей цієї частини України, що виховані саме у патріотизмі на не-улюбленіх Вами січових стрілецьких піснях — ці напади дуже й дуже боліли. Тому з радістю повітали ми останнє (листопадове) число без полеміки і вважаємо, що краще для часопису її залишити.

Ще хочу запевнити, що не кожний галичанин бак дерівець. Ми так само, як і Ви, боліємо над тим страшним каліцтвом і розбіжностю нашої еміграції. І признаємо Вам стовідсоткову слухність у кожнім Вашім виступі і засудження цих хоробливих проявів, що саме найбільше зустрічається у людей з цієї партії.

Остаемось з пошаною до Вас, а з надходящими святами Різдва Христового бажаємо скоро зустрічі на нашій Вільній Землі.

Ваші З. та Л. Круцько, Вінніпег.

Дорогі Пані і Пане Круцько! Ви помните — "таки дуже люблю деякі стрілецькі пісні. Говорю щиро. І залюби їх слухаю.

Тільки, прошу, пригадайте собі: я, пишучи про концерт на зустрічі мистецтв, написав у 3-4-х рядках, що не варто було перевантажувати ними концерт, і що вони не мають військово-геройського та українського характеру. З того закрутілося, завертілося і я мусів боронитись. Ну, і оборона вийшла в мене трохи крутиша, як той "напад", який нападом ніяк не був.

Я ще раз скажу: не починатиму й не кінчатиму українською музикою стрілецькими піснями, не починатиму українською революції з листопада 1918 р., а тільки з лютого 1917, не починатиму української державності з червня 1941 року, а на тисячу років (з таком!) раніш.

А листопадове число мені теж подобалось, як і Вам. Та, на жаль, мушу Вас засмутити: у книгарні "Арка" в Торонті те число замість звичайних 50-55 прим. пішло 21 примірників. Думаю, що так і в інших книгарнях. То не сварка, а обстоювання певних засад. І люди те люблять. То значить, що люди живуть і думают, коли сперечаються. І з того є чимало користі, бо люди починяють тоді й самі думати і шукати істини.

Не беріть цього так трагічно.

Широ бажаю щастя в Новому Році та радісного Різдва Христового!

Ваш П. Волиняк

Високоповажаний Пане Редакторе П. Волиняк!

...За журнал вітаю Вас найщиріше і якби не розділяли нас океанські простори, просто розцілував би Вас за нього. Матеріял в кожному числі, з року в рік, настільки цікав, оригінальний, цінний і солідний, що "Нові Дні" не тільки, без жодного сумніву, найкращий журнал на еміграції, а взагалі найкращий український журнал у світі, бо, думаю, навіть і в Україні рівного йому, — по цікавості і солідності, — нема. А Ваші відповіді в розділі "Наше листування" такі влучні, логічні, справедливі, об'єктивні і цікаві, що читати цей розділ просто наслода. Ще раз щиро дякую за "Нові Дні", — журнал духовово-творчої наслоди.

Бажаю Вам нових творчих успіхів і витримки!

З найщирішою пошаною до Вас
Ростислав Василенко, Аделаїда, Австралія.

ЗГОРІЛА УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА В МІННЕАПОЛІСІ

29 листопада 1954 р. згоріла православна церква св. Юрія Переможця в Міннеаполісі. До парафії св. Юрія Переможця належало коло ста родин новоприбулих українців. Церковний будинок громада рік тому назад купила від греків. Будинок хоч і був старий (93 роки), але це була справжня православна церква, добре збудована і обладнана, і парафіяни щиро тішилися таким набутком.

Тепер парафія стоїть перед питанням: купувати нову церкву чи будувати на старому попелищі? І так істинно треба кошти, яких є мало. Хто б хотів допомогти громаді св. Юрія Переможця, то допомогу слати на адресу:

St. George's Ukrainian Greek Orthodox Church Building Fund, First National Bank, 5th Street South and Marquette Ave., Minneapolis, Minn., USA.

ПОМЕР ЕНРІКО ФЕРМІ

28-го листопада 1954 року на 54 році життя помер фізик світової слави, "архітект отомової доби" — італієць Енріко ФЕРМІ. Помер у Чікаго від пістряка шлуку.

Народився Фермі 29-го вересня 1901 р. в Римі у родині залізничного службовця. Вчився в університетах Гізи, Лейдена і Геттінгену. 1934 року очолив групу італійських науковців у Римі, що працювали над розщепленням атому урану. За цю роботу 1938 року Фермі присуджено премію Нобеля. Під час урочистого одержання премії в Швейцарії Фермі відмовився одягнути фашістську уніформу і таким чином накликав на себе неласку уряду Муссоліні. Користуючися сприяливою нагодою, Фермі 1939 р. разом з родиною емігрує до Америки. Тут він викладає в Колюмбійському університеті і одночасно працює з найвидатнішими фізиками країни над розв'язанням атомових проблем, використовуючи досвід своєї роботи в Римі. Фермі був присуджений премією Томаса Едварда за роботу з атомовою бомбою (Medal of Merit).

Ім'я Фермі було у великий пошані і в Україні, зокрема серед вчених, що працювали в галузі атомової фізики. Смерть Фермі — велика втрата світової науки.

Х. Р.

Mr. A. Chudiac - 60
19940 Goddard Ave.
Detroit, 34, Mich. USA.

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕСМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БАГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНІНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
Телефон: EM 8-9228

КУПУЙТЕ!

ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюро посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

863 Bloor St. W.,   575 Queen St. W.
OL 7525   EM 8-2646
2390 Bloor St. (коло Jane St.)
MU 8111

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Pіг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙ ВІДЖИВНІШІЙ
СТРАВНІШІЙ
ДЕШЕВШІЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ
молоко

**І МОЛОЧНІ
ПЕРЕТВОРИ**

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПІТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральні машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса:

1529 Dupont St. Toronto, Ont.

Телефон: LL 0175